Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Gartner Niels Graversens optegnelser om Fur nedskrevet i 1924.
(Født på Fur 1848 fraflyttet øen i 1864)

Optegnelserne er renskrevet på skrivemaskine af Niels Mortensen, Skive og overdraget Museet på Fur 9/8 1955.
Bent Østergaard Olsen har digitaliseret teksten og tilføjet oversættelser af fortællingerne fra furbomål til et lettere forståeligt dansk i 2026. (Oversættelser i skrifttype Curier New)

Fur i Oldtiden.	Side 2 - 4
Fur i Halvtredserne i forrige Aarhundrede. (1850 -)	Side 5 - 15
Furlands Befolkning igjennem Tiderne.	Side 16 - 23
Oversigt over Furlands beboere i Aaret 1856.	Side 24 - 27
Forbindelse mellem Furland og Skive.	Side 28 - 28
En Fortælling fra Fur.	Side 29 - 30
En Børnefortælling fra Fur paa Furbojydsk.	Side 31 - 32
Roste'n. (Rødstenen)	Side 33 - 33
Hvad Jens Bak fortalte.	Side 34 - 34
Hvad Søren Hansen fortalte.	Side 35 - 37
Hvad Jens Kristjans Kone i Debel fortalte.	Side 38 - 40
Marianes Willads.	Side 41 - 41

FUR I OLDTIDEN.

Den Viden, vi har om Danmark i Oldtiden, kan vi takke Geologerne og andre Videnskabsmænd for, der ved Forskning igjennem mange Aar, nu i den nyere Tid kan omtrentlig klarlægge os det hele om Danmarks Tilblivelse, Folkeindvandring og den fremadskridende Kultur igjennem Tiderne:
Det begynder med den store Istid, hvor et mægtigt Islag paa flere Tusinde Fods Tykkelse dækkede Hav og Land over hele Norden. Da klimaet blev mildere, og Varmen efterhaanden smeltede Isen, afsatte den et vældigt Lag af Ler, Grus og Sten, som den havde medført fra de skandinaviske Bjerge.
Ved disse vældige Lag blev Danmark grundlagt. Saaledes, at hvor der før havde raget enkelte Bakker op over Vandet nu opstod større og mindre Øer, der igjennem Tiderne efterhaanden blev skovbevoksede. Først var Fyren den overvejende Del af Skovbestanden, siden Egen.
Det var i Egens Periode, at den første Stamme af Stenalderfolket menes at være indvandrede i Danmark, omtrent for 5000 Aar siden. Det er de saakaldte ældre Stenalderfolk, som ikke havde nogen høj Kultur og var Jægere og Fiskere, der ikke havde fast Bopæl, men vandrede omkring, hvor de kunde finde de bedste Jagt- og Fiskepladser.
Derefter kommer vi til den yngre Stenalder, der menes at have varet i 1500 Aar.
Disse Folk var Agerdyrkere og Kvægavlere, altsaa bosiddende Folk og stod paa et højt Kulturtrin.
Saa kommer Bronzealderen, hvis Begyndelse er sat til omkring 2500 Aar før Kristus.
Derefter Jernalderen, som er sat til 400 Aar før vor Tidsregning.

Om alt, hvad jeg her med faa Ord har noteret, kan læses udførlige Beskrivelser om i de mange Bøger, der er skrevne af berømte Forfattere om vor Oldtid.

Det var kun en Indledning til bedre Forstaaelse af, hvad jeg vil skrive om Fur.

Den nordvestlige Del af Fur, "Molersbakkerne" var sikkert dukket op af Brunkulshavet før den store Istid og kan antages at være af vulkansk Oprindelse. Ligeledes kan man tænke sig Rødstenen fremkommen i flydende Tilstand og ved Afkøling faaet sin nuværende Form.
Dette sammenholder jeg med: At Moleret indeholder Lag af vulkansk Aske, og at Rødstenens Bestanddele er Jern og Grus.
Naar man gaar langs "Aasen", Bakkernes Højderyg, der ligger 60 til 80 Meter over Havet og ser ud over disse herlige Bakker og Dale, hvor alt ligger hulter til bulter mellem hinanden i den skjønneste Forvirring, og dog saa stilfuld harmonisk, maa Tankerne glide Aartusinder tilbage til Istidens Afslutning, da Isen smeltede og Vandet i stride Strømme, gjennem Revner og Huler i Isen, udformede Dalene og dannede de smukke gryde- og pandeformede Huller mellem Bakkerne, saa det hele blev saa skjønt, at selv besøgende Turister fryder sig ved Synet.
I min Barndomstid i 50erne i forrige Aarhundrede var Bakkernes Højderyg paa en Strækning af ca. ¼ Mil tæt besat med Oldtids-Gravhøje, og her har sikkert den første Bebyggelse af de indvandrende Folkestammer fundet Sted. Her har de levet, og her har de bygget Gravhøjene som Mindesmærker over deres berømte og afholdte afdøde.

I min Barndomstid laa den hele Bakkestrækning fra Færkerhede til Knudshoved uberørt og lynggroet, som den havde henligget i Aarhundreder: En Strækning paa godt ½ Mil.

Nu i 1924 er det meste under kultur. Hedefladerne er bleven til Korn- og Græsmarker, og Bakkesiderne ere tilplantede med Fyr og Gran. Jorden er af Naturen god, der er ingen Ahl under Lyngen. De fleste Steder er Underlaget Moler, og Kornet vokser fortrinligt ved Hjælp af Mergel og Gjødning.
Ved Opdyrkningen af Heden er en Mængde Gravhøje bleven sløjfede, og de fleste vistnok uden sagkyndig Ledelse, der er videnskabelig set gaaet meget tabt.
I 1850 skrives der, at Fur havde 80 Dysser og Gravhøje. Nogle faa er fredlyste; det burde de fleste have været. De havde ligget urørte i 2 - 3000 Aar og vidnede om vore Forfædres Taknemmelighed og offervillighed ved at sætte saa stort et Mindesmærke over deres kjære Afdøde; thi med de Redskaber, som den Tid stod til deres Raadighed, var det et stort Arbejde at bygge en Gravhøj, hvortil kunde medgaa flere hundrede Læs Fyld.
Disse Hedeflader, som nu er under Opdyrkning, har ogsaa været dyrket i Oldtiden.
Jeg har mange Steder set Agerrene under Lyngen. Især hvor Lyngen var nyslaaet, kunde Agrenes Længde og Brede tydelig ses.
I den ældre Stenalder, altsaa omkring 5000 Aar tilbage i Tiden, laa det nordlige Jylland 10 Fod lavere, eller omvendt - Havets Vandstand var 10 Fod højere (efter videnskabelig Forskning), og Vesterhavets Bølger rullede igjennem flere Aabninger ind i Limfjorden. En saa høj Vandstand vilde dele Fur i 3 Smaaøer, Knudshoved mod Vest vilde blive den mindste, og over Gammelgaard og de omliggende Enge vilde der være Sejlads gjennem Faskjær til Mariasvig. Over det nuværende Færkerhede og Vojelkjær har Vandene skilt Engels fra Midterøen.
Paa den sydlige Side af Midterøen stod Vandet over det nuværende Stenerodde og Sønderhede, og gjennem Vigkjær øster for Koldkilde rullede Bølgerne helt op til Svarrebakken og maaske endda længere op mod Debel. Paa den nordlige Side skyllede Vandene ind mellem Kløverbakkerne og Lundbjergene over Fiskedammen op mod Rødsten. Den Tid var der endnu vist ingen bosiddende Folk paa Fur, men fra Himmerland, hvor der er funden mange Grave fra den ældre Stenalder, kunde det jo hænde, at en lille Stamme af disse Folk i godt Vejr vovede sig over til Fur i deres Baade af udhulede Træstammer for at samle Østers og andre Skaldyr i Vigene.

Det blev først 1000 eller 1500 Aar senere, da Øen atter havde hævet sig over Vandene og faaet sin omtrentlige nuværende Form og Højdeliggende over Vandstanden, at den blev beboet af Folk med fast Bopæl, af den yngre Stenalder, men det er nærmest Bronzealderfolket, der har opført de mange Gravhøje. Det var et højt kultiveret Folk. De var Agerdyrkere og holdt tamme Dyr, saasom Øxne, Faar og Svin. Af Bronzegjenstande er der funden en Mængde, baade i Gravhøje og i Moser, der vidner om stor Kunstfærdighed hos dette Folk. Paa Fur er der ogsaa fundet lidt af Bronzeting, men dersteds er der vist meget gaaet tabt, naar ukyndige har sløjfet en Gravhøj; thi der skal megen Forsigtighed til. Det gaar ikke an at grave løs med Spade og Skovl, da Gjenstandene ere meget skjøre efter at have ligget i Jorden i flere Tusinder af Aar. Mulden skal tages ud med Hænderne og sigtes varsomt.

Fur maa have været dejlig, da den første bosiddende Folkestamme tog Øen i Besiddelse og opførte deres faste Boliger deroppe paa Bakkeaasen. Det menes, at Bygningerne var runde med Arnested i Midten og Sovepladser rundt med Siderne. Fra Aasen var der den herligste Udsigt til alle Sider. Paa den sydlige Side af Øen laa Egeskoven, der i Underskoven var bevoxet med et Mylder af Hyben, Hindbær, Tjørn og mange andre Planter, som dannede et næsten uigjennemtrængeligt Vildnis, hvor vilde Dyr som Ulv, Los, Ræv og mange andre Dyrearter søgte Skjul og Næring.

Paa Bakkesiderne mod Nord voksede slanke Fyr, der kunde afgive herligt Bygningstømmer.
I Dale og Kjær voksede Eg og El. I Vojelkjær og Faskjær, som dengang vist var mest sump, havde en Mængde Vade- og Svømmefugle Tilhold, hvis Æg ikke var at foragte. Og saa var der de store Bredninger i Fjorden rundt om Øen, der var saa rige på Fisk, samt Østers og andre Skaldyr, der trivedes saa godt i det meget salte Vand, der strømmede ind i Fjorden fra Vesterhavet.
I det hele taget var Fur i den Tid saa rig paa Livsbetingelse for Mennesket som aldrig senere, og man kan være forvisset om, at disse Nybyggere, der tog Øen i Besiddelse, ikke gav Slip paa den igjen. Limfjorden var indtil 1839 Brakvand. Vesterhavet brød igennem ved Thyborøn 1839. (Fiskebestanden nærmest Ferskvandsfisk, Aborre, Helt og fl.)

Der er ogsaa et Sagn, der fortæller, at Kongen af Salling havde erklæret Kongen af Fur Krig, men Furboerne modtog ham mandstærke paa Brandodden og sejrede over den langt større Krigshær, saa Kongen af Salling maatte give Løfte om at lade Furboerne i Fred for Eftertiden.

Om disse Folks daglige Liv og Gjerning ved vi jo ikke andet, end hvad vi kan slutte os til efter Fund i Gravhøje, fra Bopladser og i Moser, men at der været travle Arbejdsdage for dem er sikkert. Da disse Folk var Agerdyrkere og Kvægavlere, vilde det være nødvendigt for dem at faa udryddet de vilde Dyr, der huserede i Skovene, og Skindene af disse Dyr var jo ogsaa værdifulde til klædningsstykker og Fodtøj. Jagten var Mændenes Bestilling, saavel som at fælde Træer til Baadbyggeri og Husbyggeri, og at gjennemskjære Træet, saa de deraf kunde bygge Baade og opføre deres Boliger. Af Bronze støbtes Fiskekroge, og af Træernes Bast lavedes Fiskenet. Kvinderne maatte, foruden at tilberede Maden, tilberede Skindet af Dyrene, baade de vilde og tamme, spinde Uld paa Haandten og væve Klædningsstykker. Ligesaa var det sikkert ogsaa Kvindens Bestilling at pløje og saa. De gamle og Børnene maatte passe Kreaturerne. Saa der har været nok at tage vare paa, ligesom i Nutiden. Dengang var der ingen arbejdsløse. I den Retning var Samfundsforholdene bedre end i Nutiden.

Fur i Halvtredserne i forrige Aarhundrede.

Attenhundrede og seksoghalvtreds, da var jeg 8 Aar gammel og kjendte da Fur fra den ene Ende til den anden og vidste Navnet paa hver Mand, der boede i Gaard og Hus. Det kan maaske synes mærkværdig for saa ung en Person, men dengang maatte vi tidligt tage fat.
Og jeg var knap 7 Aar, da jeg fik min første Ansættelse som Faarehyrde hos Thøger i Ladegaard. Dengang var alt endnu saa gammeldags paa Fur, saa der vist ikke skete store Forandringer i Løbet af et Par Aarhundreder. Bygningerne var gamle, omtrent alle lerklinede og straatækkede, og Gulvene i Beboelseshuset var af stampet Ler, og i Staldene brolagt med smaa Kampsten. De gamle Sæder og Skikke holdt man endnu vedlige. Kvinderne bar endnu deres gamle Nationaldragt, men de unge Mænd havde kastet Knæbukserne, saa det kun var de ældre, der brugte den gamle Mandsdragt.
Af Avlsredskaber var den gamle Hjulplov gjennemgaaende i Brug. Ligeledes var Vognene meget gammeldags, og Seletøjet var Sivpuder og Stavtøj.
Efter Statsbankerotten i 1814 blev der efter mine Forældres Udsagn megen Fattigdom paa Fur, og det kneb svært at betale Skatterne. Først efter 25 Aars Forløb begyndte Forholdene at bedres, men det var egentlig først efter treårs-krigen 1848-49-50, at der kom en Opgangstid paa Fur. Den danske Soldat kom hjem med Sejren, og der var stor Glæde over hele Landet.

Det er den derefter følgende Tid, hvorom jeg nu paa mine gamle Dage har faaet Lyst til at nedskrive mine Barndomserindringer. Jeg fraflyttede Fur i 1864, men jeg glemte aldrig Fur, der altid stod for mig som den skjønneste Plet paa Jorden, og naar jeg engang imellem besøgte Fur, var det mig en stor Glæde at erfare, hvor godt mine Landsmænd fulgte med Tiden baade i materiel og aandelig Udvikling.
Der var dengang paa Fur 57 Gaarde med fra 2 til 4 Td. Hartkorn, 68 Boelsmands- og Husmandsbrug med fra 2 Skp. Hartkorn til omkring 8 Skp. og 20 jordløse Huse.
Agerbruget var i en daarlig Forfatning, men nu begyndtes der med Brakning, Mergling og Saaning af Græs og Kløverfrø. Kløver voksede fortrinligt paa de nymerglede Marker, saavel som Kornet. Kornet var i gode Priser og bragte mange blanke Specier hjem i Hængeskabet.
(1 Specie lig 4 Kroner).
Den Driftsmaade vilde dog ikke kunne gaa i Længden, da Kreaturholdet var for lille, saa der samledes for lidt Gjødning; da tilmed Kreaturerne maatte sultefødes om Vinteren, thi Kornet skulde jo sælges.
Hestene blev holdt i jævn god Foderstand, men Køerne og Ungkreaturerne maatte nøjes med Halm og lidt Hø og Rivelse. Besætningen paa en Gaard med 4 Td. Hartkorn var i Reglen 2 Heste, 4 Køer, 6 Unghøveder og 20 Faar. Den Tids Driftsmaade var jo Rovdrift, men det gav Penge, og der blev jævn Velstand over hele Øen, tilmed da Fiskeriet ogsaa gav god Indtægt.
Der blev nu Raad til at ombygge de gamle, faldefærdige Huse, hvoraf nogle havde gjort Tjeneste i et Par hundrede Aar.

Materialerne var billige og Arbejdslønnen ligesaa.
En Haandværker fik omkring 3 Mark om Dagen og Kosten. Nu blev det gjennemgaaende Grundmur med brændte Sten i Stedet for Lervægge og endog hist og her Bræddegulv i Stedet for stampet Lergulv. I Stedet for Alkovesenge blev nu opstillet fritstaaende Træsengesteder, og den gamle Bilæggerkakkelovn blev erstattet med en saakaldt Vindovn, der gav mere Varme, men den vilde ikke nøjes med det samme Brændselsmateriale, som de brugte til den gamle Bilæggerovn. Den forlangte for at give Varme Kul, Træ eller gode Mosetørv, og det var Ting, der ikke groede paa Fur. Det maatte saa købes. Da Skoven langt tilbage var opbrugt, maatte Furboerne tage til takke med tørret Lyng, Lyng tørv og Kjær tørv, da der ingen virkelig Mose findes paa Fur. Men de forstod at hjælpe sig igjennem med, hvad de selv havde. Lyngen benyttedes til Madlavning, Opfyring i Bageovnen og under Bryggekjedelen.
Kjærtørv og Lyngtørv benyttedes til Bilæggerovnen og til Grødgryden.
Arbejdsdagen var lang. Den begyndte om Sommeren Kl. 4 Morgen og sluttedes først Kl. 10 Aften. Et Par Timers Middagshvile og Maaltiderne var den eneste Afbrydelse. Om Vinteren stod man ikke saa tidlig op, men Arbejdet fortsattes om Aftenen, undertiden til Kl. 11; thi Husfliden var den Tid almindelig, og i de lange Vinteraftener kunde der udrettes meget, og det var ogsaa nødvendigt, da Folk selv lavede det meste af det, de havde Brug for. Kvinderne kartede Uld, strikkede, spandt og vævede. Mændene bandt Fiskegarn, spandt Hamp paa Haandten, lavede Tøjr til Kreaturerne, bandt Halmløbe og flettede Fiskekurve samt mange andre nyttige Brugsgjenstande.
Der var altid nok at bestille, og mødte Folk hinanden paa Vej og Sti, blev der ingen lang Snak, skjønt de alle var personlig kjendt. De sagde hverken: "Godaw" eller "Fowal" men blot: "No kome wi", og "Ja wi gøer". Det var kun om Julen og ved Gilderne, at Snakken rigtig kom igang; men saa gik den ogsaa livlig, især naar de havde smagt den gode Øl tilpas og faaet en Dram eller to.
Fiskeriet gav jævn god Fortjeneste for Fiskerne, men om Vinteren var det jo en meget kold Bestilling, og naar de fiskede ved den sydlige og østlige Side af Øen, var der uheldigvis ikke langt til Færgekroen. Der kunde faas varme Kaffepuncher, det var en Fristelse for mange og gjorde Hul i fortjenesten. Den er senere nedlagt og bleven til et Gjæstehjem. Til Gavn og Glæde for mange Hjem.
Der findes ikke mange ældgamle Navnebenævnelser paa Fur, men de jeg kjender fra den Tid, jeg har skrevet om, vil jeg søge at finde Navneoprindelsen paa.
Jeg kjendte og talte med mange af de gamle Furboere, der var født omkring Aar 1770 til Aar 1800, og de brugte mange gamle Ord og Udtryksmaader, som nu er gaaet af Brug.
Sproget forandres jo stadig lidt efter lidt, saadan gaar det jo alle Vegne.
Jeg vil saa begynde fra Vest med "Knudshoved'! og ende ved Engelsodde, det østligste Punkt.
Knudshoved, Navnet siger sig selv, en Knude er et ophøjet Punkt, bestaar af lille og store Hoved, var i Oldtiden en særskilt Øe. Den har været beboet i Oldtiden, og den Gravhøjrække, som laa der, bærer Vidnesbyrd derom. Lillehoved har strakt sig langt længere ud i Fjorden i Oldtiden, men er skyllet bort af Bølgerne. Der laa en Høj paa Skrænten 1858, den forsvandt faa Aar efter i Bølgerne, og efter den Oplysning, jeg har faaet desangaaende, kan jeg udregne, at der i det sidste Aarhundrede er bortskyllet ca. 20 Alen, det bliver 200 Alen for 1000 Aar og

600 Alen for 3000 Aar, og Knudshoved skulde da have været 600 Alen længere, da Oldtids folket boede der. Det var det mest Øde Sted paa Fur. Lynggroet laa den hen, og Ingen færdedes her uden en lille Tid om Sommeren, naar der skulde bjerges Lyng.

Nu er der jo kommen Liv i den nordlige Del af Bakkeknuden, da der er solgt et stort Areal til et Aktieselskab, der spekulerer i Moleret. Det er sikkert en stor Fejl af Furboerne at sælge deres Jord til fremmede Selskaber. Den smule Kapital, der kommer ind for Jorden, forsvinder let, og Efterkommerne vil ikke sige dem Tak. Der er en Side af Sagen, som jeg tænker paa: Blev denne Virksornhed nu fabriksmæssig, og der blev bygget Huse til 100 Familier, det vilde give 200 Stemmer ved Sogneraadsvalg og andre Lejligheder. Fur var ikke sig selv længere. Saadanne Virksomheder gaar i Reglen istaa engang irnellem, saa har Sognet at hjælpe til at underholde disse Arbejderfamilier, thi Aktieselskaberne gjør det ikke.

Faskjær (Faaskjær) mellem Knudshoved og Anshede, der i Oldtiden var et lavvandet Stræde, har dog engang i Tiden, maaske langt, langt tilbage, været en Del skovbevokset, derom vidner de store Fyrre træstammer, der ligger i Bunden af nogle gamle Tørvegrave i den sydøstlige Del af Kjæret. De er faldne for en sydvest Storm; maaske med samtidig Oversvømmelse. Navnet Fas eller Fars betyder: en blød Sammenæltning.

Anshede, der har jeg tit travet barfodet, da der kun boede 3 Husmænd, hver med kun 1 sulten Ko og 2 Faar. Da jeg i Høsten i 1922 besøgte Anshede, var der bleven en hel By med frodige Kornmarker, hvor Kjærvene stod i lige saa tætte Rader, som nede paa de gode gamle Marker, men Beboerne sagde ogsaa, at det var den bedste Høst, de nogensinde havde haft. Navnets Oprindelse er næppe efter en Ane. Jeg tænker, at det nærmest har været Aandshede, som jeg nærmere skal begrunde. Paa det sydvestlige Hjørne af Heden laa en Høj, som hed Marieshøj, (Maarishyw). Navnet kan ikke være ældre end fra den katolske Tid, og det staar saa ikke i Forbindelse med Gravhøjen, som er fra Oldtiden. "Maarishyw" og Anshede var berygtet for Spøgeri, og der vilde Folk nødig færdes ved Nat; især ved Midnatstid. Der ligger næsten aldrig noget til Grund for disse Spøgelsesfortællinger, der er gaaet igjen fra Slægt til Slægt. I den katolske Tid opstilledes paa befærdede Steder Helgenbilleder baade af Jomfru Marie og mange andre Helgener, hvor Folk kunde bede deres Bønner, naar de kom forbi. Lad os tænke, at der var opstillet et Billede af Jomfru Marie paa Højen, hvor Fiskerne, naar de om Morgenen gik til deres Fiskerbaade, som laa i "Maariswig" inden de drog ud paa Fiskeri i Sydbredningen, her kunde de bede til Jomfru Marie om heldig Fiskeri og Beskjærmelse imod Storm og Uvejr. Ved Reformationstiden er saa Billedet fjernet, men Navnet blev tilbage, og da det var et helligt Sted, maatte Aanderne her saavel som Kirkerne færdes her om Natten. Saadan var jo Folketroen dengang. Saa kan vi faa Navne "Maarishyw" og "Aandshie" til at passe.

I den nordligste Del af Anshede-strækningen laa "Rokildbak" og nedenfor den "Rokildkjær". (Det er Rødkildebakke og Rødkildekjær). De gamle Furboere brugte i deres Udtale mange Steder o istedet for ø. I Kjæret var der stærk Kildevæld, som var blandet med rødt Okker.
I Nord herfra laa Gammelgaardshede, og paa den nordlige Side ud mod Fjorden var der et Voldsted, hvor Gaarden havde ligget. Det har vist været en gammel Sørøverborg med Grave og Volde. Der var Vandløb dertil fra en lille Mose, der laa ovenfor.

I det Dalstrøg, der ligger imellem Kløverbakkerne og det store Bakkeparti søndenfor, var der i Dalbunden flere Steder moseagtig Kjær med Navne: Havkjær, Græsskift og Odjege. Det første af Navnene fortæller, at Havet har skyllet derind, det andet om et Skifte, og det tredie, at der har vokset Egetræer. Kløverslugterne var bevokset med Sandtorn og kaldet Sandtidsel.
Dets latinske Navn er Hippophaarharnnoides, en 10 til 20 Fod høj Busk. Den bærer røde Bær, som indeholder Æddikesyre og brugtes i gamle Dage i Stedet for Æddike.
Træet brugtes til Opvarmning af Bageovne.

Af disse Bakker og Dale til syd, der var navngivet kan nævnes Lammedal og Bakke, Vindal og Bakke. Navnet Lammedal hidrører vist fra den Tid, de havde Fællesdrift og fælles Faarehyrde, saa Dalen dengang har været Lammene forbeholdt. Om Furboerne har vundet et stort Slag i Vindal, melder Historien ikke noget om.

Ud mod Odjege laa "Hwistelnstow" omgivet af høje Bakker paa de tre Sider, mod Øst, Syd og Vest og med en Aabning mod Nord. "Hwistelnstow" er en ægte Kjedelform fra Istiden, hvor Vandet igjennem et vældigt Hul i Isen er styrtet ned og udhulet den underliggende Grund og banet sit Udløb i den nordlige Side. I Bunden af denne Gryde eller Kjedel var en rund Vold, saa stor som et større Cirkus, men den var sløjfet, da jeg i 1922 besøgte Stedet. Grunden var taget under Kultur. Navnet er gammelt og betyder Musik- eller Fløjtestue. Det er muligt, at der i Oldtiden paa denne lune Plads har staaet et stort Dansetelt, hvor Oldtidsfurboerne har danset til Lurers og Fløjters Klang.

Imellem Odjege og Fiskedampladsen laa en lynggroet Bakkeflade, der bar Navnet "Emmerstene" og derpaa laa en smuk Langdysse fra Oldtiden, omgjærdet med store Randstene. Den kaldtes den store Kæmpegrav. Navnet Emmer tyder paa, at her har været ofret Brændoffer til de døde, som her var begravet. Den er nu forsvunden, og sammen med den øvrige Hedeflade under Ploven. Det var en stor Skam, at det smukke Mindesmærke fra Oldtiden ikke blev fredlyst. Som et Kuriosum kan bemærkes, at en Mand i 1856 gravede efter Skatte i Kæmpegraven, men fandt ikke nogen.
Han blev tungsindig og søgte Raad hos den kloge Kone Maren Haaning i Vindblæs og fik det Orakelsvar, at han havde været for nær ved Hedninger; men det var Marens mindste Kunst at kurere ham.

"Æ Fiskedam" laa ved Slugten imellem Kløwerbakkerne og Lundbjergene, men Dammen var forsvunden og Vandmøllen, som havde ligget der, ligesaa. Dammen har haft sit Tilløb fra Kilderne i "Malsgikjær" der løb i den Tid, jeg omtaler, en stærk Strøm fra Kjæret forbi den gamle Rødsten, igjennem Dampladsen og ud i Fjorden. Navnet "Malsgikjær" eller"Mølsgikjær" fortælles os, at Kjæret har givet Vand til Møllen. Det gamle Furbomaal var ikke meget udviklet, og vil man søge Navneoprindelsen, maa de findes ligetil.

En "Brøgi" var en Mellemmad, som Brødet gav. En "Daagi" var en Rulle Talggarn, der brugtes til Belysning den gav Daglys.

Øen havde sin egen Dialekt, men var nærmest beslægtet med Mors, Thy og Vendsyssel, med hvem de havde den dobbelte W tilfælles, og ellers ægte vestjydsk: æ Sow, æ Kow, æ Hund, æ Kat.

Talen gik let og flydende, til stor Forskjel fra Sallingboere, hvis Udtale var langsom og træg. Furboerne havde for Vane at koble flere Ord sammen i Et: som "Nej awoleki, nej akaneki " "Nej jeg vil ikke, nej jeg kan ikke" og saaledes brugtes mange sammenkoblede Ord, naar der skulde fortælles noget af Betydning. Trods lidt fremmed Indvandring havde Dialekten ikke forandret sig igjennem Tiderne:
Det ligger maaske i, at Kvinderne sjældent kom uden for Øen. Der var mange af de gamle Koner, som aldrig havde været uden for Øen. De nøjedes med, hvad de hjemvendte Søfolk kunde fortælle om Nyt fra andre Egne.

I de sidste 60 Aar er Sproget meget forandret. Befolkningen kommer mere ud blandt Fremmede, læser mere, og Indvandring af Folk fra andre Egne har sat sit Præg paa Sproget.

Den gamle Rødsten ligger endnu urørt, som den har ligget i Aartusinder, og den faar vel ogsaa Lov at ligge i Fred, saa Bjergmanden ikke bliver husvild. Ifølge de gamle Sagn er han jo ogsaa meget skikkelig, næsten som en Husnisse, med hvem han har saa meget tilfælles.
Han var jo den ældste og klogeste af alle Bjergmænd og Trolde i hele Norden og var den eneste, der kunde fortælle Slaven, hvad Valdemar Atterdag havde tænkt paa, men glemt igjen. Det Sagn har jeg altid syntes saa godt om. Den gamle Slave kommer ved Midnatstid til Rødsten, en herlig Sommernat, efter at han først har været paa Kullen og ved Daubjerg Daas uden Resultat. Han træffer her Rødstensmanden, der er ifærd med at lufte alt sit Guld og Sølv, der er udbredt paa Højen der udenfor. Slaven spørger saa Bjergmanden, om han kan sige ham, hvad Kong Volmar tænkte paa, da han skulde stige til Hests, men havde glemt det igjen. "De ka a wal, aa a wol ossaa", siger Bjergmanden, ”mæn do ska sej mæ trej Sandheder om mæ seel”. Da siger Slaven: "Langt har jeg rejst og mangt har jeg erfaret, men aldrig har jeg set saa lille en Mand med saa stort et Skjæg". Det var ogsaa sandt, thi den lille Mands Skjæg naaede ham til Fødderne. Det andet var, at han aldrig havde set saa megen Guld og Sølv paa et Sted, og det tredie, at han aldrig havde set saa stærkt et Hus, og det var ogsaa sandt, thi Huset er en eneste Sten med Indgang paa Siden. Med disse 3 Sandheder var Bjergmanden tilfreds og sagde : ”De Kong Volmer haad tint po war, te han wild foeen de trej nordisk Riger, mæn do ka sej ham, te de ska eit blyw i hans Ti; men føst nær hans Daatter Magret kommer po æ Tron”.

I Syd for Rødstenen paa Aasens højeste Punkt ligger lille Jenses Høj, 242 Fod over Havet. Den er fredlyst, saa den faar jo lov at ligge urørt. Nedenfor mod Syd laa en lang Dal, lynggroet. I det nederste af Dalen var en Kilde, der har givet Dalen sit Navn "Hærkilddaal", men det oprindelige Navn maa være Helligkildedal. Kilden er forsvunden, og i den førhen lyngklædte Dal vokser nu Korn og Græs. Kilden maa have været en hellig Kilde, som saa mange andre Steder i den katolske Tid, og her har Furboerne søgt Helbredelse for deres Sygdomme. St. Hans Nat var bekjendt for den heldigste Stund.

Bakkerne øst for Helligkildedal har jeg aldrig hørt Navne paa, men de Gamle fortalte, at der havde Elverfolket deres Tilhold i gamle Dage, og at der endnu var enkelte tilbage. Mange af dem rejste fra Fur, da Furboerne fik en Kirkeklokke. Den kunde de ikke taale Klangen af, skjønt de boede under Jorden.

Derom fortaltes følgende:
En Aften kom til Færgestedet en Mand og bad om at blive færget over til Branden. Da de var kommen derover, bad han om at komme tilbage til Fur igjen. Og saaledes blev de ved at ro frem og tilbage hele Natten. Saa siger han til Færgemanden, om han vidste, hvem han havde færget over; det vidste han ikke. "Ta mi Lue paa", sagde Manden, "saa ska do sij", og da han fik Huen paa, kunde han se et Mylder af smaa Elverfolk paa Brandodden. Det var Elverfolket, der rejste fra Fur. Færgemanden fik et stort Sølvbæger for sin Ulejlighed. Der blev jo en Del tilbage deroppe i Bakkerne, og de var slemrne til at bytte Spædbørn. Det kunde kun ske, saalænge de kristnes Børn var udøbt, og derfor søgte Folk at faa nyfødte Børn døbt hurtigst mulig.

Et saadant forbyttet Barn kaldtes en "Skywting", og det lærte aldrig at tale eller gaa, men maatte ligge i Sengen og udstødte Lyde som vilde Dyr. Der var engang to Piger paa Fur, som de mente var "Skywtinger" den ene i Debel, den anden i Søndergaarde. Jeg har set den ene. Hun saa uhyggelig ud og kunde nærmest lignes med Aanderne i Alladins Hule.
Fædrene var alkoholister, det var der ingen, som tænkte paa. Elverfolket havde ogsaa Skatte nedgravet i Bakkerne, og over Skatten brændte Lys om Natten. En Mand fra Debel havde lagt Mærke til et Sted, hvor han havde set et saadant Lys, og han fik isinde at hæve Skatten.
En Aften ved Midnatstid tog han Spaden paa Nakken, gik til Stedet og gravede Iøs. Langt om længe stødte han imod Hankene af en Kobberkjedel, men som han var ifærd med at drage Kjedlen frem, opdagede han til sin Skræk, at Ildsluer slog ud paa alle fire Hjørner af hans Gaard. Han smed Spaden og Iøb hjemefter, alt hvad han kunde, men da han kom hjem, var der ingen Ild at opdage. Elverfolket havde narret ham.

Lundbjergene og Nørre-Lundgaard ud mod Fjorden paa den nordlige Side af Øen fortæller om Skov og Lund fra gamle Dage, hvoraf der nu ikke var en Pind tilbage. Det eneste, der mindede om forhenværende Skov var en Bakkeside med Blaabærris. Der har sikkert i Oldtiden været hellige Lunde, hvor der blev ofret til Thir, Odin, Thor og Freja, hvorefter vi har beholdt de fire Ugedage-navne, Tirsdag, Onsdag, Torsdag og Fredag. Om Nørre-Lundgaards Mark var en stor Vold - den er der maaske endnu. Det maa have været et stort Arbejde at opføre en saadan Vold. Jeg har læst i nogle gamle Skrifter, at en Herremand ved Navn Jens Mikkelsen var Ejer af Østergaard i Salling og Lundgaard paa Fur, men da har vist det nuværende Sønder-Lundgaard hørt til Godset. Det kan tænkes, at det er den mand, der har ladet Volden opføre.

Overfor Lundbjerge laa den store og den lille Rævebakke, der var overfyldt med Rævegrave. Rævene var en stor Plage for Beboerne, da de slagtede mange Lam om Sommeren, og de var ikke let at udrydde; thi Ræven er klog. Der forsøgtes at ryge dem ud af Hulerne, hvilket undertiden lykkedes, saa enkelte af dem dræbtes men der blev altid nok igjen. Engang havde Folkene i Nørre-Lundgaard fanget en levende Ræv, sorn de anbragte som Bindhund, for hvilken den ogsaa gjorde god tjeneste, men der var en lille Ulempe derved; thi naar fjerkræet

gik hen for at æde af Rævens Trug, kom de hovedløse tilbage. Jeg læste i en Avis sidste Efteraar (1923), at den sidste Ræv paa Fur var skudt. Siden den Tid jeg omtaler, er der gaaet over 60 Aare Det har saa været en langvarig Udryddelseskrig. Nu i denne lange Vinter (1924) har Frosten lagt Bro over Fjorden til alle Sider, saa det skulde være mærkeligt, om der ikke kom Nybyggere; thi Ræven har det ligesom jeg, den elsker Bakkerne paa Fur. Øst for Rævebakkerne laa Rowerstow, "Røverstuen"; det fortæller os, at der ogsaa har været menneskelige Røvere paa Fur. Det maa have været dengang, Bakke og Dal var skovbevokset. Bakkerne ender mod Nordøst ved Færkerhede og Færkerodde. Navnet er efter en Mand ved Navn Færk, som en Tid ejede Furland. Han boede i Nibe, og naar han sejlede til Fur, landede han i Færkervig.

Færkerhede var en Ørken. Grunden bestod af Sand og Smaasten, der var bevokset med et tæt Lag af Rævlingris. Her boede Ørkenfuglen, "Stenpikkeren". Jeg fandt engang dens Rede og faldt i Forundring over, hvorledes den kunde bygge saa fin en Rede af bare bitte Smaasten.

Fuglene var mine Venner og min bedste Adspredelse paa min ensomme Omvandring som Hyrdedreng. Jeg satte Mærker ved Rederne og besøgte dem daglig fra Ungerne kom ud af Skallen, til de kunde flyve fra Rederne. Mange af disse Reder var meget kunstfærdigt byggede, og jeg fik stor Respekt for Fuglenes Byggekunst. Kun Viben var en Undtagelse, da den bare skabte en lille Fordybning, hvori den lagde nogle Straa. Det var ingen Kunst. Tillige havde min Bedstemor fortalt mig, at da vor Frelser blev korsfæstet, havde Viben sagt: "Pin ham". Derimod havde Lærken sagt: "Læsk ham" og Storken: "Styrk ham".

Tilfældig opdagede jeg engang, hvorfor Viben ikke gjorde sig videre Ulejlighed med Redebygning. Jeg fandt engang en Rede, hvor Ungerne var ved at krybe ud af Skallen. Naar de blev befriet fra Skallen, rettede de sig og strakte sig, som om de vilde sige: "her er bedre Plads". Saa stod de og betænkte sig lidt, og saa stak de af fra Reden, men Moderen var i Nærheden. Hun maatte jo lære dem at finde Føden, før hun kunde lade dem gaa paa egen Haand. Saa kunde jeg forstaa, at Vibeungerne ikke havde Brug for en Rede som Lærkens og andre Smaafugles, hvor ungerne skulde mades af Forældrene i lang Tid.

Lærken var min Yndlings fugl, den sang baade tidlig og sildig, og det var saa morsomt at se den flyve saa højt og blive borte i Skyerne. Der var dengang en Mængde Sumpe og Damme paa Øen, som nu er tørlagte og opfyldte. Der søgte Vadefuglene til. Der var Rødbenen, som vi kaldte "Thyfel", Ryben, Horsegomme og flere andre. Saa der om Foraaret var en hel Naturkoncert over Øen, der var en Fryd for Øret, især om Aftenen, naar Frøerne slog deres Trommehvirvler.

Bakke og Dal ved Sønder-Lundgaard fortæller ogsaa om forsvunden Skov. Der er Navne som Jegdal, Jordbærbakke og Tornbærbakke. Imellem Jordbærbakken og Stenebakken laa en vældig Stenstrøning fra Istiden. Dalen kaldtes Stenveje Der har igjennem Tiderne været kløvet og hentet mange Sten til Syld til Nybygninger og Brøndsætning. Der var mange af de gamle Brønde opsat med 2 Alen lange kløvne Sten, men de blev efterhaanden optagne og erstattet med Brædder. At disse Stene er kommen herned med Isen fra de norske Fjælde, derom vidner en lille blaaagtig Sten med hvide Prikker, der ikke skal findes uden i Omegnen af Kristiania. Den har jeg funden omkring ved Stenevej og andre Steder paa Fur. Dens Navn er Rhombe-

Porfyr. De istrøede gulhvide Pletter bestaar af Feldspatkrystaller. Den tiltrak sig gjerne Børnenes Opmærksomhed, da det er saadan en pæn Sten. Paa den sydlige Side af Øen ligger "Hinkkjær" og Bakken Hinkkjærshoved. Det maa betyde, at Kjæret hælder til den ene Side. Den hinker, gammel Furbo Udtryk.

Mod Øst ligger Koldkildegaard. Navnet taler om en Kilde. Nedenfor Gaarden ligger den lange Vigkjær, hvoraf den nordligste Del kaldtes "Æ Swarre". Navnet stammer fra Grønsvær.

Nedenfor ligger Byen Debel med sine "Dewelbofolk" Debel eller Devel er Navnet paa en ond Aand fra gamle Dage. Om der har været en ond Aand i Debel er ikke let at vide, men den havde sin Spøgelseshistorie, derom kan jeg tale med, da Spøgelset havde sit Tilhold tæt ved mit Barndomshjem. Vi havde en Toft, hvoraf den nordligste Del hed "Traaentrap", og der var en Korsvej, hvor Spøgelset holdt til om Natten. Den kunde ikke komme over Korsvejen. Den var ikke farlig, da den var klædt i hvidt, de sorte var værre. Efter Traaentrap havde min Slægt igjennem mange Led haft Tillægsnavnet Trap.

Ved Traaentrap laa den store Fælles-Bydarn, "Æ Katdam". Det siger, at her endte de overflødige Katte deres Tilværelse. Da jeg besøgte Stedet i 1922, var Dammen opfyldt, og der var istedet for Dam en smuk Frugthave, det var en god Forandring. Nu kan Frugttræerne leve af Kattene.

Øst for Katdammen laa "Æ Narstraad" med Pikhede mod Nord. Heden, hvor Undergrunden var mager Ler, var bevokset med kort Lyng, Rævlingris og tornet Visse "Kjællingtænd". Navnet Pek har maaske sin Oprindelse fra den faste Lergrund. Paa Pekhede laa "æ Sviknot" en lille Bakke, der var berygtet for natlig Spøgeri. Jeg var ikke videre bange for Spøgelser i min Barndomstid, men en mørk Aften, jeg kom forbi Sviknot, blev jeg dog noget varm om Ørene. Der stod nemlig 2 fæle Skikkelser paa Knottens Top. Jeg løb ikke, som det under slige Omstændigheder vilde være det klogeste. Jeg samlede alt mit Mod og gik lidt nærmere hen imod de tvende Uhyrer. "'Bæ" lød det saa, Aa, ikke andet end 2 Faar i et Tøjr. Saa slap jeg forbi Sviknot uden videre Forskrækkelse. Navnet Sviknot maa stamme fra en eller anden uhyggelig Begivenhed i gamle Dage, især da der følger Spøgelseshistorier efter. Maaske man der har brændt Hekse i Hekse tiden.

I Debel laa en Fogedgaard og en Ladegaard. Navnene er fra den Tid, Furboerne ikke var Selvejere.
Da havde Ejeren sin Foged, der tog Tiende af Markens Kornafgrøde. Hver tiende Neg blev saa kjørt til Ladegaarden. Det var Afgiften til Ejeren.

Mellem Madsbad og Debel ligger Gaarden "Klode". Kloder kaldtes de Jernblokke, der ved Hjælp af Trækul udsmeltedes af Myremalm eller Ahlen, som fandtes paa lavt liggende Steder. Det er ikke utænkeligt, at der i dette lavtliggende Terænjn har været Myremalm, hvoraf der er udsmeltet Jernkloder.

Stisager og Søndergaarde er først blevet bebygget efter Fællesdriftens Ophør. Paa Stisager var der kun to Huse. Stisager maa have faaet Navn efter en Kirkesti, til Benyttelse for Beboerne omkring den sydlige Del af Vigkjær.

Ved Søndergaarde var en mindre Vigkjær med et dybt Mosehul, der var fuld af Træstammer fra Oldtiden. Sydøst derfra laa Sønderhede og Hardtvarperodde, som vist faar Lov til at ligge urørt, da Undergrunden ikke bestaar af andet end Grus og Sten.

Hardtvarpnavnet maa stamme fra den stærke Strøm i Sundet. Det var haardt at ro op til Odden. Paa Stenerodde laa det gamle Færgehus og den gamle Søndermølle.

Fra Brandodden til Stenerodde har Overfarten fra Salling til Fur foregaaet lige fra de allerældste Tider. Naar Folk fra Sallingsiden om Natten vilde færges over i gamle Dage, brændte de Blus. Deraf Navnet "Æ Braandoj" sidst blev der hejst en Lygte for at kalde paa Færgemanden. Nord for Stenerodde laa to Gaarde, der kaldtes Sundgaarde. Længere mod Nord, tæt ved Kirken, laa 2 Gaarde samt Præstegaarden, der alle tre kaldtes "Æ Præjstgaar". Kirken er gammel. Lavkirken med Skib, Kor og Apsis er bygget omkring 1160. Taarnet og Vaabenhuset er senere tilbygget. Saavidt jeg husker efter en gammel Bog, var det i 1165, at Paven i Rom gav Tilladelse til, at Kirken maatte komme under Viborg Bispestol. I Begyndelsen var der 2 Indgangsdøre, en paa den sydlige Side for Mændene, og en paa den nordlige Side for Kvinderne. Senere blev Taarnet bygget til, og under det anbragtes de smaa Rakkerstole. Stolestaderne var klassificerede. De øverste nærmest Koret til Gaardmændene, dernæst Boelsmænd og Husmænd og allernederst til Rakkerne. Kvinderne har igjennem Tiderne havt Plads paa den nordlige og Mændene paa den sydlige Side. Vaabenhuset blev tilbygget, da det blev forbudt at bære Vaaben i Kirken; thi i Middelalderen sad Sværdet løs i Skeden, og det kunde jo hænde, at Uvenner mødtes i Kirken.

Madsbad tror jeg ikke er Byens oprindelige Navn. Det kunde ikke falde de gamle Furboere ind at give Byen saa meningsløst et Navn. Nej lad os tænke os Madsby. En By i Velstand, en By med rigelig Mad.
Nederby fortæller selv sin Navneoprindelse. Vejen fra Nederby gjør en brat Omdrejning til Hvirpgade, det er en "Hvirp", og ved Gadens eller Vejens nordlige Ende er der atter en Hvirp om efter Engelst. Paa gammel Furbomaal er en Hvirp en halv Omdrejning, en "Hvirrel" en hel Omdrejning. Deraf Bynavnet Hvirp.
I den sydlige Ende af Vojelkjær ligger Grisselgaarde. Det siger Græs og El. Græs har der jo vokset, men der kunde ogsaa have vokset Elletræer i den fugtige Jord. Byen Dalager er jo Byen med Agrene i Dalen. Syd for Dalager laa paa Marken en Gravhøj, som kaldtes "Kapelhyw". Der har i Nærheden lagt en Kapel, vel nærmest i den første kristne Tid forinden Kirken blev bygget, og maaske det har været et hedensk Tempel, der er bleven omdannet til et kristent Kapel. Møllen, som laa tæt derved, hed Kappelmølle. Egnen omkring Kapelhøj og op over Markerne forbi Bjerregaardene og Sviknot lige til Bjergmunderne, (som den østlige Side af Bakkerne der kaldtes), var berygtet for Spøgelser og Gjengangere. Mange havde paa den Strækning gaaet vild og tosset rundt paa samme Plet den halve Nat; det kunde jo ikke være andet, end at der var noget overnaturligt, der forvildede dem.

Det var nu egentlig ikke saa underligt, at Folk kunde gaa vild i mørke Nætter paa den store aabne Mark, hvor der hverken var Vej eller Sti. Jeg har selv prøvet det flere Gange, endog ved højlys Dag engang i Silkeborg Skove. Jeg gik rundt i lang Tid og kom stadig til det samme Hjørne af en sø, men saa besluttede jeg at gaa stik imod min Overbevisning. Det hjalp, og saa fandt jeg ud af Skoven. Er man gaaet vild, skal man gaa lige modsat, hvad man mener er rigtig.

Idet jeg nu omtaler Bjerregaardene, kommer jeg til at tænke paa gamle Eske, som boede i den nordligste af de 3 Bjerregaarde, Han var en Original, vittig og oplagt til at drive Løjer med Folk, selv om det undertiden kunde faa alvorlige Følger.

Han havde en Søn, der hed Jakob, og ham kaldte han altid "Waa Jakob" (vores Jakob). Der var i Gaarden et stort Møddingshul, som om Vinteren var fuld af Vand og Ajle. Naar de havde tærsket Byg, blev Avnerne kastet i og dannede saa en tæt Bro over Vandet. En Dag efter en saadan Brolægning over Møddingshullet, stod Eske i sin Gaardport og saa to Skoledrenge komme gaaende. Det kunde blive Løjer at faa dem til at løbe i Møddingshullet og begyndte at raabe: "Waa Jakob! Ka do hitte ham!

Ka do hold ham! Hold wal ve ham!" "Hwa æ de" sagde Drengene? "Aa de æ'n gammel Hanmaar, waa Jakob haa faat fat i. Skynd jer aa hjælp ham, sæt lig til!" Børnene, der ikke anede, at der var Vand under Bygavnerne, løb lige ud i Møddingshullet, saa de kom til at se ud som Pindsvin.
"Ha, ha!" saa Eske, og Drengene gik slukøret bort. Eske havde narret dem.

En anden Gang, det var i Sommertiden, kom en Gaardmand fra Øen i Besøg hos Eske. De skulde saa ud i Marken og se paa Kreaturerne. "De wa da æn kjøn Tyr, do haar", sagde den fremmede Mand. "Ja do ka trow, han æ goe. No ska do sij, sagde Eske. "Bu'r" sagde Eske. "Bu'r'r" sagde Tyren og sænkede Hovedet, sprang lige imod dem, og tilmed sprængte Tøjret. Den Fremmede sprang over et Dige og dækkede sig bag nogle Pilebuske, men Eske maatte danse rundt med Tyren. Han var saa heldig at faa fat i dens Hale, og han holdt fast, indtil der kom Hjælp. Det var jo Livet om at gjøre. Hvad tænkte Du, da Tyren. var efter Dig", spurgte de ham. "A te'nt, a faa'e aa Forhaands mæ æ Swæn.

Han var villig til at hjælpe Smaafolk med Kjørslen, og der er mange løjerlige Fortællinger om alle de Spilopper, han kunde hitte paa ved disse Lejligheder.

Vi gaar saa tilbage til Vojelkjær. Det i Oldtiden vand fyldte Stræde, der skilte Engels fra det øvrige Fur. Navnet: Vojelkjær, Vojelvig og Vojlby kommer af det gamle Furboord "Woj" det er vade. Med Højvande maatte de undertiden endnu vade for at komme over til Vojlby og Engels. Som den sydlige Del af Kjæret bar Navnet Gresel, havde nordlige Del Navnet Kjesel. Begge Navne fortæller om El.

Furboer sagde, at det var "Kjes, Kjas", hvor der stod lidt Vand over, og "Kles, Klas", naar der var blødt Føre. Saaledes tænkt faar vi ud af Navnet "Kjesel" Vandpytter og Ellebuske. Paa den nordvestlige Del af Engels, hvor Grunden hæver sig over Kjæret, laa en flad Bakke, der kaldtes "Kjønsborg" og der skulde have ligget en Borg i gamle Dage, og Borgherren havde ejet hele Engels.

Samtidig havde Herren til Lundgaard ejet Midterøen og Herren paa Gammelgaard den vestlige Del, men mere derom kunde de gamle Furboere ikke fortælle mig.

Engelskov har givet Byen sit Navn, da der var Skov i Aarhundreder, inden Byen blev bygget. Der har vi i Navnet det tredie EI paa den Kant af Øen. Denne Gang er det Eng og Elskov, i Stedet for Græs og EI og Kjes og El, og jeg tror, at Furboerne udtaler Navnet rigtigt, naar de siger Engels, i Stedet for som det skrives Engelst.

Furlands Befolkning igjennem Tiderne.

At Fur har været godt befolket i Oldtiden, derom vidner de mange Gravhøje, som nu tildels er jævnede med Jorden, og at den første Bebyggelse har været paa Bakkeaasen er ogsaa sandsynlig. Deroppe paa Bakkefladerne er den første Ager pløjet og den første Sæd lagt, og det første Neg bunden, efter at være høstet med Haandsegelen. Senere, da Skoven efterhaanden blev ryddet, er Bebyggelsen flyttet ned til de gode Muldjorder, og Bakkerne er overladt til sig selv som mindre attraaværdig til Dyrkning. Bebyggelsen blev lagt paa Midten af de gode Jorder, gjennem det nuværende Debel, Madsbad og Nederby.

Der var saa omtrent lige langt til begge Sider af Marken; det lettede jo Dyrkningen af samme baade ved Sæd og Høst. Den fede Skovbund med den dybe Muld kunde igjennem en lang Aarrække give gode Afgrøder uden Gjødning, som der kun blev lidt af, da Kvæget gik ude det meste af Tiden baade Sommer og Vinter. De kunde jo drives op i Bakkerne, der var Lyng nok. Til deres simple Bygninger havde de selv rigelig Materialer. Der var Træ i Skoven og Ler og Sten alle Vegne. Der var ingen Skorstene paa Husene.

Røgen maatte se at finde ud igjennem en "Lyre" i Taget. Vinduesruderne lavedes af Blæreskind, saa Stuerne ikke har været hverken lyse eller hyggelige, men de var ikke forvænnede og har maaske været og følt sig ligesaa lykkelige og tilfredse som Nutidens Mennesker.

Der var Fællesdrift, og det var en stor Ulempe for de dygtigste, da de ikke beholdt de samme Agre uden et Aar ad Gangen. Agrene blev hvert Aar omdelt, og en Mand kunde have Skifter paa 10 forskjellige Steder. Den Driftsmaade holdt ved igjennem Aarhundreder.

Indbyggerantallet har som andre Steder i Danmark været skiftende. Da Kirken blev bygget omkring 1160, kan det antages, at Folketallet har været omkring 555 og saa stadig stigende til 1350, da den store Pest bortrev saa mange, at der i enkelte Sogne i Jylland næsten ingen blev tilbage. Kirkerne stod tomme og forfaldt. Senere blev de nedrevne. Først i Nutiden er der igjen bygget Kirker i de gamle Sogne. Navnet "Sogne" eller "Sogn" hører sammen med Kirkerne. Sogn er "søge". De Folk, som søgte eller hørte til Kirken, var Sognefolk, og Byerne, de beboede, kaldtes saa for Kirkesogne.

Da Pesten ophørte, var der maaske kun tilbage af de 500, 125 sorgbetyngede Mennesker paa Øen, der vel har søgt til Kirken, deres Helligdom, for at søge Trøst og Kraft til at optage deres Livsgjerning. Tiden mildner Sorgen. Dronning Margrethe sad paa Danmarks Trone. Havde forenet de 3 nordiske Riger. Haab om lyse og bedre Tider imødesaas og gav Befolkningen, der havde overlevet Pesten, Mod til at tage fat paany.

Folketallet begyndte atter at stige, og de tomme Huse, hvor Pesten havde gjort rent Bord, blev efterhaanden istandsat og taget i brug.

Livet gik sin Bølgegang med gode og onde Tider, som det altid gjør og altid har gjort. Fiskeriet var Hovednæringen paa Fur, men ogsaa den Indtægtskilde gik i Bølgegang. Vesterhavet, "den blaa Ko", havde Luner. Den kunde lukke Indløbet til Limfjorden, saa der blev Brakvand i

Fjorden omkring Fur og Saltvands fiskene uddøde. Naar der saa igjen var gaaet en Tid, og Fjorden var bleven rig paa Brak- og Ferskvandsfisk, kunde "Koen" igjen faa isinde at lukke op for Saltvandsfisken, og de Fiskearter, der ikke kunde taale eller leve i salt Vand, maatte igjen uddø. Aalen var en af de Fiskearter, der var ligeglad, enten Vandet var fersk eller salt.

For Bønderne gik det stadig nedad under de efterfølgende Konger, og til sidst blev de stavnsbundne. Indtil det i Slutningen af Syttenhundrederne, under 6te. Frederik, atter løstes. Det er fra disse gamle Folks mundtlige Fortællinger, dem der var født mellem Aar 1770 og 1800, at jeg har min Viden, hvorved jeg lærte at kjende deres Livssyn og Tankegang. Det var navnlig i Juletiden og de lange Vinteraftener, jeg hørte disse Fortællinger, naar de Gamle kom og besøgte min Bedstemoder. Fortællinger om de bedste Fiskepladser, om Lys, de havde set paa Fjorden, hvor Folk skulde drukne, om Gjengangere, om Spøgelser, Trolde, Ellefolk, Bjergfolk o. m.fl.

Min Bedstemor Maren Trap var født den 25. Marts 1771 og døde 1866. Læste altid uden Briller og var rask og livlig lige op til hun blev 90 Aar. Hun var min første Lærerinde. Hun begyndte at undervise mig, da jeg var 5 Aar. Hun var dengang 81. Det begyndte med Daabspagten og Fadervor. Det var jo lidt tidlig for mig, men hun havde en egen Evne til at gjøre alt forstaaelig for min unge Hjerne. Hun var Kogekone ved Bryllupper, Barselsgilder og Begravelser, som den Gang hørte med til Festlighederne. Jeg fik undertiden Lov til at komme med til et Bryllup eller et Barselsgilde; men engang jeg bad om at komme med til en Begravelse, siger hun: "Nej, det gaar ikke "Bette Niels", for der skal grædes, og Du ler jo altid."

Ligesom de Gamle tog Mærke af de gode Fiskepladser i Løgstør Bredning ved at styre Baaden efter visse Punkter paa Mors, Livø og Hannæsland, og igjen en Linie efter bestemte Høje paa Fur, tog de ligeledes Mærke af de smaa Blaalys, der saas ude i Bredningen i mørke Nætter, hvor de mente, at Nogen skulde drukne, og at Lysene var et Forvarsel. De søgte saa efter Ligene med disse Holdepunkter for Øje.

At disse fosforagtige Lys stammede fra en død Sild, en Hornfisk eller en Tanggren med Plankton, skulde ingen indbilde dem. Hvad de ikke kunde forstaa eller forklare, maatte være noget overnaturligt. Og dog vidste de godt, at mange Fisk lyser i Mørke; men Varsler skulde det være. Ligeledes havde de om Natten set Lys brænde, hvor nye Boliger skulde bygges. Det var ogsaa meget rigtig, men disse Varsler havde en naturlig Aarsag. Hvor der skulde bygges nye Boliger, blev Brønden i Reglen gravet om Sommeren i Forvejen. Af disse dybe Brønde kunde der fra Bunden opstige fosforagtige og giftige Gasarter, der ligesom Lygtemænd i Moserne kunde lyse i de mørke Nætter. Det var de saakaldte Ildmeteorer.

Mange havde mødt Ligskarer i Nattens Mørke, andre havde mødt en hovedløs Hest eller en trebenet Hest, hvor Ilden stod ud baade af Øjne og Mund. Naar "Wewormen" pekkede inde i Stuen, skulde en af Familien dø. Ligeledes naar den nedløbne Talg fra et brændende Lys formede sig som en Høvlspaan var det sikkert, at der blev Dødsfald i Familien.

De mange Fortællinger om Gjengangere og Spøgelser vil jeg undlade at nedskrive, da de har megen Lighed med Spøgelseshistorier fra andre Steder i Jylland. Det er af den Slags, der har gaaet rundt, og hver Egn faar den anbragt hos sig selv.

Furboerne har altid været hoverifrie, saa det har ikke sat Trællemærke paa Efterkommerne som i de Egne, hvor der var mange Herregaarde. De var et frisindet Folk, der ikke var bange for at sige deres Mening til højerestaaende Personer. Det har endog hændet, at de efter Gudstjenesten er gaaet til Præsten og sagt, at noget af det, han idag fortalte paa Prædikestolen, ikke passede med Skriftens Ord. Om han blev vred derover, brød de dem ikke om. De havde jo bare sagt ham deres Mening. Trods deres Frimodighed, havde en Præst alligevel engang duperet nogle Fiskere. Præsten holdt meget af store Rødspætter, og Fiskerne leverede flere Gange til ham; men han betalte aldrig. Saa en Dag, han atter skulde have Rødspætter, blev de enige om, at idag skulde Præsten betale. De kom med Fisken, som Præsten tog irnod og sagde Tak. De blev staaende og saa paa Præsten, og han saa igjen paa dem og anede nok, hvad de ventede efter. Saa siger han med sin allerblideste Stemme:
"Aa, I skal ogsaa ret ha' e Tak !"

Saa fik de ikke sagt noget, men gik slukøret bort.

De gamle Furboere tog aldrig Hatten eller Huen af for Nogen. Det var derfor ikke Meningen, at de vilde være uhøflige. De var derimod meget gjæstfrie og bød gjerne Fremmede, hvad Huset formaaede, selv om de ikke kjendte dem. Naar en Fremmed spurgte om Vej og andet gjengældte Furboen det med et andet Spørgsmaal: Ho'er æ den hi'e Mand fræ?" Og først naar det var besvaret, fik han den forønskede Besked.

Bryllupsgilder var en Begivenhed, der varede i flere Dage.
Barselsgilder holdtes 2 Dage og "Kwinnebøjel" - Kirkegangskonegilde 1 Dag. Til Bryllupsgilder, hvor der undertiden var indbudt omkring 200 Personer, skulde der jo en Bunke Mad og Drikkevarer skaffes tilveje. Især da Gildet holdtes i flere Dage.
Det kom de over paa den Maade, at hver Familie bragte "Faa'en". Navnet maa komme af "at faa noget". Hvad de indbudte Gjæster skulde give i "Faa'en" enedes de om indbyrdes. Nogen skulde bage, andre brygge. Nogle give Smør, andre Gæs og Ænder o.s.fr. Paa den Maade blev der Plan i det hele, saa der ikke kom for meget af en Del og for lidt af en anden. Et Par Dage før Brylluppet ankom Skafferne, der saa begyndte at flytte møblerne ud af Stuerne og anbringe Borde og Bænke i Stedet for. Disse Borde og Bænke blev laant hos Naboerne, der jo skulde med til Gildet. Ligeledes begyndte Opvartningspigerne med Opvask af Fade, Tallerkener, Kopper, Glas og alt det øvrige, som de laante hos Kjøbmanden og kunde levere tilbage igjen, hvad der ikke var revnet eller slaaet i Stykker. Der gik jo altid noget rabundus; saa fik Kjøbmanden det solgt. Han skulde jo ogsaa Leve. Op ad Dagen kom de kjørende, Mand og Kone med "Faa'en", der blev aflæsset og anbragt paa Varernes bestemte Plads.
Manden og Konen blev budt indenfor, hvor der serveredes med kold Bord og Kaffe. Det var Begyndelsen til Gildet. I Gildesgaarden var der slagtet et ungt Kreatur til Suppekjedelen, bagt, brygget og hjemkjørt fra Kjøbmanden Sukker, Kaffe, Drikkevarer, Krydderier og Bergfisk. Saa kunde Tilberedningen begynde. Disse Forberedelser tog 2 Dage. Saa kom Bryllupsdagen.

Udenfor Indgangsdøren stod Spillemanden, der meldte hver Gjæsts Ankomst med et Musiknummer paa Klarinetten. Indenfor Døren i Entreen stod Brudgom og Brud og tog imod Gjæsterne, hver med sin Flaske og Glas i Haanden.
Heraf fik Mændene en Bitter og Kvinderne et Glas Vin. Efter en solid Frokost ordnedes Bryllupstoget, og i rask Trav med Musik i Spidsen kjørtes saa til Kirken. Kirkeklokkens Toner blandede sig med Klarinet tens; thi der blev altid ringet ved Bryllup saavel som ved Begravelse. Efter Vielsen kjørtes saa tilbage til Bryllupsgaarden, og Gæsterne søgte Plads ved de dækkede Borde.

I Dagligstuen var 2 lange Borde. I den sydlige Side langs Vinduerne bænkedes Brudgom og Brud ved den øverste Ende af Bordet. Derefter sad Præst og Degn med deres Fruer. Derefter igjen Brudeparrets nærmeste Slægt. Det nordlige Bord langs med de 3 Alkovesenge var forbeholdt Kvinderne alene. I de øvrige Værelser kunde Folk ordne sig efter eget Behag. Naar Degnen havde læst Bordbønnen, begyndte Serveringen, der som første Ret bestod af Suppe, derefter Steg og til sidst Kage. Under Spisningen gik Spillemanden fra Stue til Stue med sin Violin under Hagen og gned paa Strengene med Buen, saa det rungede gjennem hele Huset. Efter Spisningen gik Degnen igjennem alle Værelser og bød Alle at søge deres Sæde imorgen, som idag. Det var Skik, at Degnen indbød til Andendagsgildet. Derimod var det Brudens Forældre, der indbød dem, der skulde møde 3^{die} Dagen.

Opvartningspigerne havde under Spisningen haft voldsomt travlt med at ombære Maden til de mange Gjæster i de forskjellige Værelser og kunde af Anstrengelse blive saa røde i Hovedet som en kogt Krebs. Derimod havde Skafferne ikke andet at bestille under Spisningen end at forsyne Bordene med Drikkevarer. Nu efter Spisningen skulde Dansestuen ryddes. Bordene flyttes ud, og der skulde sættes Bænke langs Væggene. Det maatte Skafferne besørge.
Naar Spillemanden var kommen igjennem hele Spiseseddelen, som han paa Grund af sin Bestilling maatte vente med til allersidst, begyndte Dansen, som vedligeholdtes med kun smaa Afbrydelser til langt ud paa Natten. Ud paa Aftenen, naar de Unge var ved at blive trætte, korn de Gamle og optog Dansen, saa blev der Liv i Dansestuen, og saa fik Spillemanden Lov til at gnide løs paa sin Violin af alle Kræfter til Fangedans, Totur, 3Tur, 4Tur 3 Mands Riel, 7 Spring o.fl.a. Skafferne fik travlt med at læske de tørstige dansende med en Ølhøvl. En Ølhøvl kaldtes en Kop fed ØI med en Dram i. Den tredie Dag blev i Reglen kun indbudt de nærmeste Slægtninge og "Granderne" som Naboerne kaldtes.

Den fjerde Dags Gilde var for Skafferne og Opvartningspigerne, som efter at de havde bragt de laante Ting tilbage, holdt Fest, der sluttede med en Svingom. Den femte Dag flyttede Bruden med sit Udstyr til sit fremtidige Hjem, og der sluttede Festen; men saa var Ugen ogsaa gaaet med.

Barselgilder (Barnedaab) holdtes ogsaa i 2 Dage, hvorimod Kvinnebøjl (Kirkegangskonegilde) endtes paa en Dag. Disse Gilder forkortedes eller delvis ophørte omkring 1860. Derimod kunde de 2Dages Begravelsesgilder ikke saadan sluttes eller ophøre; thi i de gamle Aftægtskontrakter var en Paragraf, der bestemte, at Begravelsen skulde foregaa efter Egnens Skik og Brug.

Furboerne fik kun Post engang om Ugen, den skulde afhentes paa Skive Posthus, og Ugens hele Post var ikke større, end at den gaaende Postbud bar den paa Ryggen i sin Taske de 4 Mil til Fur. Til Debel kom der kun 1 Avis, der holdtes af fire Gaardmænd i Fællesskab. Det var et lidet Blad, der hed Viborg Stiftstidende, det holdtes af R. H. Kruse, J. Ladegaard, Thøger N. Ladegaard og M. Mikkelsen. Dets Indhold var bare lidt Udklip af andre Blade.

Breve, som Postbudet havde med til Beboerne, blev aflagt et eller andet Sted paa Øen, hvor det bedst passede ham, saa kunde Folk selv forhøre, om der skulde være Breve til dem.

Det daværende Postbud hed "Peer Bo" og boede langt oppe i Bakkerne, saa der var ½ Mil for de fleste af Beboerne at gaa for at naa til hans Bopæl. Der blev i det hele taget ikke skrevet mange Breve. De gamle Folk havde ikke lært at skrive, og de Unge skrev ikke meget, da deres Bekjendtskab med Folk uden for Øen ikke var stor.

Læse kunde alle, baade Gamle og Unge, men der blev ikke læst meget, da Arbejdsdagen var lang. Kun Søndagen blev benyttet til Læsning. I de fleste Hjem havde de kun foruden Børnenes Skolebøger en Bibel og Kingos Salmebog.

Der var bleven oprettet et Lejebibliotek, som blev benyttet af en Del af de Unge. Det var en Samling paa 3-400 Bind, af vore bedste ældre Forfattere. Lejen var 2 Mark aarlig (66 Øre). Fra mit 12te til mit femtende Aar fik jeg læst de fleste, hvoraf Blichers og Ingemanns Skrifter interesserede mig mest.

Øens Beboere var ikke meget politisk interesserede. Navnet Politik kjendte de ikke, og de mente, naar vi havde en Konge og en Regjering, saa var den forpligtet til at styre Land og Rige til Gavn for alle Samfundsklasser.

Det blev først senere under Kampen mellem Højre og Venstre i den Bergske Periode, at Furboerne vaagnede. Men da mødte de ogsaa fuldtallig og stemte paa Venstres Kandidat.

Rigsdagen blev flere Gange opløst, men Furboerne mødte altid, trods de fire Mil til Skive, som Nogle maatte tage tilfods, men det kunde ogsaa hænde, at deres Stemmer gjorde Udslaget af Valget.
I Aaret 1860 fejredes den første Grundlovsfest paa Fur. Der var rejst Talerstol og Danseestrade i Jakob Nielsens Skov. Skoven bestod af en lille Plantage, som hovedsagelig bestod af Eltræer paa en 5-6 Alens Højde, hvorigjennem der nu var anlagt Gangstier, saa Folk kunde færdes gjennem hele Plantagen baade paa Kryds og paa Tværs. Der var opstillet Boder, hvor der kunde kjøbes Kaffe, Kager og stærke Drikkevarer. Talen blev holdt af en pensioneret Skolelærer. Han talte om den folkekjære Konge, Frederik den 7ende, der havde afskediget de gamle Nathuer (Ministrene) og givet Folket Del i Regjeringen, mere husker jeg ikke af Talen. Jeg var dengang kun 12 Aar. Festen var godt besøgt af Beboerne, og gjorde maaske sin Nytte derved, at Befolkningen kom til at tænke paa, hvad Grundloven betød.

Der kom undertiden paa deres Omvandring Taterfolk til Fur (Rakkere), ikke i store Flokke som forhen. Der var jo gjort Jagt paa dem ude paa Alheden, og "Laangmagret" var forlængst puttet i Viborg Tugthus. Det var i mod Slutningen med Taterne paa Heden. Ligesorn det ogsaa var i mod Slutningen med Lyng paa Heden.

Følget bestod i Reglen kun af en Mand med en Glarkiste paa Ryggen og to Kvinder hver med en Barn i en Pose paa Ryggen. Naar de tiggede eller faldbød deres Varer, løb Munden paa dem sorn en Møllekværn, og vi Børn morede os med, naar de var gaaet, at efterligne deres Udtale og gjengive deres Opremsning: "Ska I et ha nove Vinnevær kited. Hør bette Muæ? Ska do et ha nove Hæjter aa Huespinn, gue Hæjter og gue Huespinn. Der var især to af disse Rakkere, der jævnligt besøgte Fur. Det var Rakker-Mads og Lam-Dørre. Dørre havde Kommandoen; thi uagtet hun var lam, var hun dog den stærkeste. Mads vilde gjerne have en Dram, men fik han for mange, blev han modig og vilde raade, hvilket Dørre dog ikke vilde tillade. Ved Hjælp af sin Kjæp fik hun ham snart paa andre Tanker. Svup, Svup: "Æ do fuld, æ do tovle ! A ska gi' dæ". Saa var Mads igjen saa from som et Lam.

En omvandrende Taterkvinde, der engang overnattede i en Lade paa Fur, fødte der et Drengebarn. Det blev Fur Sogn en dyr Historie, thi efter omkring 30 Aar fik Fur Sogneraad Meddelelse om, at en Mand, barnefødt paa Fur, med Kone og Børn, var hjemfalden til Forsørgelse paa Fur. Det var Taterkvindens Søn, der nu efter saa mange Aars Forløb kom tilbage for at sige Furboerne Tak, fordi han havde faaet Lov at komme til Verden i Laden dernede i Nederby. Og om de saa var saa venlige at skaffe Husly samt Mad og Klæder til ham og hans Familie. Det lille Fattighus paa Hvirpgade havde staaet ledig i mange Aar. Der blev Familien indkvarteret.

Den nye Lov om Kontrol med Fiskeriet i Limfjorden var Fiskerne en Torn i Øjet, og de brugte alle mulige Kneb for at omgaas Loven, men blev dog undertiden fangede og maatte betale store Bøder. Det morede dem svært, naar de havde narret Kontrollen. Hvorledes de havde narret Kontrolløren, var der mange Fortællinger om. En af disse vil jeg her nævne.

Der boede en Fisker i Nærheden af Branden, som gik under Navnet "Jerrig Fi", ham havde Kontrolløren et godt Øje til, og det vidste Jerrig ogsaa godt, da han fiskede med Ulovlige Redskaber. Men naar han i lang Afstand saa Kontrolskibet, roede han til Land og gjemte Redskaberne. En Dag, da han opdagede Kontrol skibet langt ude i Bredningen, besluttede han at have lidt Løjer med Mandskabet, der saa tit havde forstyrret ham i hans Fiskeri. I den Anledning bandt han en vældig stor Sten i et Reb, slæbte den ned til Vandet og roede med Baaden ud paa Fiskepladsen.

Da Stenen kom i Vandet, gik det meget let at fragte den ud til Fiskepladsen, og Jerrig vendte saa Ryggen mod Kontrolskibet og begyndte sit Arbejde, op og ned, op og ned. Det skulde forestille Plumpstangning efter Aal. Fra Kontrolskibet gik to Matroser i den lille Baad, som Skibet medførte, og de glædede sig allerede til at tage Jerrig paa fersk Gjerning. Jerrig fortsatte med sit, op og ned, op og ned, uden at se tilbage. Han var jo saa optaget af sit Arbejde. Saa stødte Kontrolbaaden imod Jerrigs Baad, og han lod, som om han blev meget forskrækket og udbrød: "Hva æ I for Folk, dæ et ka si se fo'er?"

”Vi er Kontrollen og skulde gjerne se Dine Redskaber, for de er vist ikke rigtig lovlige”. ”Væ saa Gue”, sagde han og gav dem Rebet. Saa hev de op, hvilket gik meget let, indtil Stenen begyndte at komme oven Vande. "Hvad er det for Narrestreger", siger Matroserne, der jo blev ærgerlige. Saa siger Jerrig ganske alvorligt: ”A ska sej Jer, dæ go’er saa manne stu'e Torsk dænie, aa di haar ølaa æ Himmelboer dje Vojgaan, aa saa vil a sij om a et ku slaa novn aa dem ihjel mæ de hæ Sten”. Matroserne maatte vende slukøret tilbage, men de har vist lovet Jerrig Hævn, om der engang kunde gives Lejlighed.

I Efteraarstiden fiskedes der undertiden store Mængder af Rødspætter, og de kunde da kjøbes til meget lave Priser; thi dengang var der ingen Eksport, og det hele skulde afsættes til Omegnen.

Der var en Tid, at Fiskerne havde fordelt Arbejdet saaledes: At Nogle fiskede, mens Andre sejlede til Løgstør, Nibe og Aalborg og solgte Fangsten. Disse Sælgere kaldtes ”Krejlere". De indvundne Penge deltes ved Hjemkomsten ligeligt imellem Parterne.

Fra Landet kom der i den gode Fisketid kjørende, som kjøbte hele Vognlæs af Rødspætter, som de saltede, tørrede og røgede. Saa sent som i 1869 (jeg var dengang Gartner paa Herregaarden Lundgaard pr. Stoholm) kjørte jeg de 6 Mil til Fursund for at hente et Læs Rødspætter til Gaardens Forbrug. De kostede 2 Mark og 8 Skilling pr. Ol - lig 80 Stk. 1 Øre pr. Stk. af middelstore Rødspætter. En Rødspætte af samrne Størrelse koster nu i 1924 50 til 75 Øre. Det kan man kalde for Stigning.

Efter Nytaar, naar Fjorden blev tilfrosset og Isen kunde bære, blev der Travlhed paa hele Øen. Aalestangning, det var noget alle skulde være med til. Alle, der kunde løfte Stangtømmeret og putte Jernet i det trekantede Hul, der var hugget i Isen, hvilket slet ikke var saa let, da de sammenføjede Lægter havde en Længde af 16 - 20 Alen, og der skulde Øvelse til, især naar Isen var tyk.

De øvede Stangere kom i Reglen hjem med 4-5 Snese Aal for en Dags Arbejde. De uøvede med kun meget faa. Sagen var den: De øvede tog ikke Jernet op, inden der var Aal i Saksen, som de kunde føle gjennem Tømmerets Sitren. Hvorimod de uøvede stadig skulde have Jernet op af Hullet for at se, om der var en Aal i Saksen. Derved gik megen Tid tabt. Og saa blev de tilmed overbegrinet af de nærmest staaende. De sagde : ”Do fæk nok an Rut mit faar! hur stor war æn?” En af de gamle Stangere fortalte mig engang, at en Nybegynder, der var kommen paa Stangpladsen og havde arbejdet hele Dagen uden at fange noget. Han var Svensker af Fødsel, og de er som bekjendt lidt hidsige i Blodet. Han kunde ikke forstaa, at alle de andre fik rigelig Fangst. Endelig ved Aftenstid kom der en lille bitte Aal op med Saksen, men det formildede ham ikke, og han udbrød med sammenbidte Tænder: ”Nej, sikke da, den Aalesatan! "

Aalestang paa Isen var en kold Bestilling, naar det undertiden frøs fra 10 til 20 Grader Reamur, og de tilmed maatte staa med vaade Hænder og Arme, men de var haardføre og holdt sig varme ved ihærdigt Arbejde. De skulde saa tidligt op om Morgenen, at de kunde være paa Fangstpladsen i Livø Bredning, Østerbredning eller Sønderbredning, naar det blev saa lyst, at

de kunde se at hugge et Stanghul. Til Pladsen var der fra de fleste Hjem fra 1/4 til ¾ Mil, og de maatte tit vade igjennem ½ Alen Sne.

Saa det var just ingen magelig Bestilling at være Aalestanger. Om Morgenen, inden de tog afsted, fik de varm Frokost, der bestod af kogt eller stegt Fisk og varm Øl. Til videre Forplejning for den ca. 10 Timers lange Vinterarbejdsdag medtoges et Par Stykker bart Rugbrød og en Dram i en lille "Kukmand" som Glasset til Brændevinen kaldtes. Naar Brøddet ved Middagstid skulde spises, var det næsten altid stivfrossen, og Brændevinen, som ikke kunde fryse, rnaatte hjælpe til at faa det frosne Brød varmet. Der brugtes kun meget lidt Brændevin paa Stangpladsen, thi de vidste, at det var farligt at drikke for meget i den stærke Kulde. Kun en eneste Snaps for at faa lidt Varme i Legemet. Ved Hjemkomsten om Aftenen fik de en solid Aftensmad, og saa var alle Dagens Byrder glemte

Behandlingen af Aalen med Rensning og Nedsaltning var Kvindernes Bestilling. De mindre Aal, der ikke vejede op til ½ Pund blev frasorteret til Husets Brug, og de større blev efter Rensningen nedsaltede i Tønder, som saa blev solgt til Aalekjøbmanden pr. Lispund (8 kg) saltede Aal til en Pris omkring 1 Specie (4 Kroner).

Henad Foraaret, naar Varmen begyndte at vække Aalen af Vinterdvale, skulde der gjøres Forberedelse til Aalkrogefiskeriet. "Rækkerne", som de omkring 100 Alen lange Liner kaldtes, som "Tjævsene!' skulde bindes paa, med 1 Alen Afstand mellem hver, var spunden af Hamp om Vinteren, med enkelte Traade, men saa skulde de "rolles". Det vil sige, at tvind'es sammen til en stærk Snor. Det var morsomt at se paa for os Børn. Traadene blev spændte efter den Længde, som Linen skulde have og fæstet til to drejende Pinde i "Rollen". Det foregik gjerne i Læ af et Dige, for at Vinden ikke skulde slynge de to Traade ind i hinanden og derved bringe Forstyrrelse i Arbejdet. Ved Hjælp af Forke og River blev Traadene paa den lange Afstand holdt fra hinanden, indtil de skulde lægges sammen. Naar saa Traadene var hæftet fast ved den yderste Ende af Linen, begyndte "Rollemanden" at kjøre rundt med "Rollen" og Sammenlægningen af Traadene foregik. Jeg mindes endnu den snurrende Lyd, som dette Arbejde frembragte. Paa Afstand lød det som Frøernes Kvækken en mild Sommeraften. Naar Linerne var færdige, blev "Tjævserne" bundet paa Linerne eller Rækkerne, som de kaldtes. Derefter en Krog i hver "Tjævs".

Endvidere hørte der til Krogefiskeriet et Krogebræt, omtrent 1 Alen i Firkant med et Hul i den ene Side til at sætte Krogeklemmen fast i. Naar saa Krogene var satte i Klemme, efter at være braaede med blaahovede Regnorme, var det hele klar til Fangsten. Det var Børnenes Bestilling at opsamle disse Regnorme efter Plovmanden, hvor der i Furen efter ham var rigeligt baade til Børnene og til Maagerne. De indsamlede Orme blev anbragt i en Kule med Græstørv over. Saa havde Fiskerne Maddingen nem for Haanden.

Oversigt over Furlands beboere i Aaret 1856

Det kunde maaske interessere senere Slægtled at vide Navnene og Bopladserne paa Øens Beboere i Aaret 1856, og jeg vil saa begynde fra den vestlige Del af Øen og anføre Navnene paa alle Gaard- og Husmænd, som dengang var bosiddende paa Fur.

Niels Rokild, Husmand boende paa Rokildbakken	
Jeppe Jahn, Boelsmand boende nord for Anshede	
Niels Madsen, Husmand	Anshede
Jens Furbo, Husmand	Anshede
Peder Podemester, Husmand	Anshede
Søren Murmester , Husmand	Anshede
Else Bjerre, jordløs Hus	Anshede
Jens Karl, Husmand	Anshede
Peder Skrædder, Husmand	øst for Anshede
Thorkild Bakgaard, Gaardmand	Debel
Kresten Ladegaard, Husmand	Debel
Kresten Thise, Gaardmand	Debel
Kresten Mikkelsen, Boelsmand	Debel
Mikkel Nielsen, Husmand	Debel
Henrik ? Gaardmand	Debel
Jens Jeppesen, Gaardmand	Debel
Jens Nielsen, Boelsmand	Debel
Jens Kristian, Boelsmand	Debel
Gravers Trap, Husmand	Debel
Mikkel Mikkelsen, Gaardmand	Debel
Thøger Ladegaard, Gaardmand	Debel
Jens Ladegaard, Gaardmand	Debel
Søren Pedersen, Lærer	Debel
Thomas Lavstsen, Gaardmand	Debel
Niels Vandborg, Gaardmand	Debel
Kresten Mand, Gaardmand	Debel
Niels Haugtorn, Boelsmand	Debel
Jens Thorsen, Boelsmand	Debel Nord
Gravers Krestensen, Boelsmand	Debel Nord
Mikkel Hansen, Boelsmand	Debel Nord
Jørgen Smed, Boelsmand	Debel Nord
Kresten Pedersen, Smed jordløs Hus	Debel Nord
Niels Brink, Husmand	Debel Nord
Anders Hummel, Husmand	Debel Nord
Niels Nix, Boelsmand	Debel Nord
Kresten Baadsgaard	Debel Nord
Kirsten i Thiset, jordløs Hus	Debel Nord

Anders Bjerre, Rokkedrejer	Debel Nord
Iver Bjerremand, Boelsmand	Debel Nord
Karl Anthonisen, Husmand	Debel Nord
Christen Sand, Boelsmand	Debel Nord
Lavst Brink, Boelsmand	Debel Nord
Ane Brink, jordløs Hus	Debel Nord
Mariane? jordløs Hus	Debel Nord
Ane Nielsen, jordløs Hus	Debel Nord
Ane Hummel, jordløs Hus	Debel Nord
Maren Andersen, jordløs Hus	Debel Nord
Trine, Knoldhus	Debel Nord
Jens Pedersen, Knoldhus	Debel Nord

Disse to sidstnævnte blev for Indbrudstyveri, som de begik i Fællesskab, idømt 10 Aar Tugthusstraf.

Søren Maage, jordløs Hus	Bakkerne
Jens Pedersen, jordløs Hus	Bakkerne
Peder Boe, jordløs Hus	Bakkerne
Niels Graversen, Boelsmand	Debel Syd Øst for Vejen
Christen Svarre, Husmand	Debel Syd Øst for Vejen
Thomas Hansen, Gaardmand	Debel Syd Øst for Vejen
Anders Færk, Gaardmand	Debel Syd Øst for Vejen
Bitte Christen Hauge, Gaardmand	Debel Syd Øst for Vejen
Niels Andersen, Gaardmand	Debel Syd Øst for Vejen
Mikkel Koldkilde, Gaardmand	Debel Syd Vest for Vejen
Bitte Jens Præst, Gaardmand	Debel Syd Vest for Vejen
Jens Danielsen, Gaardmand	Debel Syd Vest for Vejen
Peder Hvid, Boelsmand	Debel Syd Vest for Vejen
Store Jens Præst, Husmand	Debel Syd Vest for Vejen
Niels Danielsen, Boelsmand	Debel Syd Vest for Vejen
Jens Stumpe, Boelsmand	Debel Syd Vest for Vejen
Kresten Hummel, Husmand	Stiesager
Jens Skomager, Husmand	Stiesager
Thomas Pedersen, Husmand	Stiesager
Jens Skrædder, Boelsmand	Stiesager
Niels Baadsgaard	Nørre Lundgaard
Jens Mikkelsen	Sønder Lundgaard
Thøger Nielsen	Blegagergaard
Kresten Havmand, Husmand	Blegagergaard
Jens Danielsen (lille)	Bjerregaardene
Thomas Mortensen	Bjerregaardene
Jeppe Krestensen	Bjerregaardene
Jakob Nielsen, Boelsmand	Holm
Thomas Pedersen, Boelsmand	Hølken

Jens Thøgersen	Vojlkjærgaard
Kresten Skivesen, Husmand	Dalager
Niels Bødker, Boelsmand	Dalager
Kresten Toft, Husmand	Dalager
Christen Jacobsen, Husmand	Dalager
Søren Andersen, Husmand	Dalager
Jens Møller, Kappel Mølle	Dalager
Knud Christensen, Gaardmand	Søndergaarde
Mikkel Sohn, Gaardmand	Søndergaarde
Iver Pedersen, jordløs Hus	Søndergaarde
Hans Bjerre, Gaardmand	Søndergaarde
Jens Sohn, Gaardmand	Søndergaarde
Jens Madsen, Gaardmand	Søndergaarde
Mikkel Kjeldsen, Boelsmand	Søndergaarde
Inger Ladegaard	Hardtvarperodde ved Vejen
Søren Kristensen, Gaardmand	Hardtvarperodde ved Vejen
Mikkel Bødker, Gaardmand	Hardtvarperodde ved Vejen
Peder Færgemand	Stenørreodde
Søren Dahl	Søndermølle
Jens Jakobsen, Gaardmand	Sundgaarde
Jens Sognefoged, Gaardmand	Sundgaarde
Søren Krestensen, Gaardmand	Præstegaardene
Thøger Sørensen, Gaardmand	Præstegaardene
Pastor Brandt	Præstegaardene
Thomas i Klodegaarden	
Mikkel Ladegaard, Gaardmand	Klode
Mikkel Tharre, Husmand,	Madsbad
Jens Larsen, Boelsmand	Madsbad
Peder Grøn, Husmand	Madsbad
Kresten Vester, Gaardmand	Madsbad
Thomas Vester, Boelsmand	Madsbad
Søren Hansen Smed, Boelsmand	Madsbad
Niels Hansen, Gaardmand	Madsbad
Niels Christensen, Gaardmand	Madsbadgaard
Thomas Hansen, Gaardmand	Madsbadgaard
Jens Kikkenborg, Kjøbmand	Madsbad
Gravers Thuesen, Husmand	Madsbad
Niels Sønder, Husmand	Madsbad
Søren Graversen, Boelsmand	Madsbad
Store Lars, Husmand	Madsbad
Kresten Sohn, Gaardmand	Madsbad
Jens Frederiksen	Nederby

Jens Smed, jordløs Hus	Nederby
Maren Fiks ?	Nederby
Kruse, Landskabsmaler	Nederby
Thomas Iversen, Gaardmand	Nederby
Josep Kludekræmmer	Nederby
Jens Stovby, Ringer	Nederby
Niels Mogensen, Husmand	Nederby
Gravers ? , Husmand	Nederby
Kresten Mikkelsen, Boelsmand	Nederby
Henriksen, Kjøbmand	Nederby
Niels Bjerregaards Bakke Hus	Nederby
Niels Bjerregaards, Gaardmand	Nederby
Gravers Dalsgaard, Boelsmand	Hvirp
Skive, Lærer	Hvirp
Niels Kristian, jordløs Hus	Hvirp
Thomas Legind, jordløs Hus	Hvirp
Morten Dyhr, jordløs Hus	Hvirp
Jens Toft, Husmand	Hvirp
Knud Lund, Gaardmand	Hvirp
Niels Lavstsen, Smed	Hvirp
Niels Madsen	Grisselgaarde
Gravers Kristensen, Gaardmand	Grisselgaarde
Christen Møller, Gaardmand	Grisselgaarde
Thøger ? , Gaardmand	Vojl
Niels Strøm, Gaardmand	Vojl
Morten Mortensen, Gaardmand	Vojl
Peder Sørensen, Gaardmand	Engelst
Store Jens Jensen, Gaardmand	Engelst
Lille Jens Jensen, Gaardmand	Engelst
Gravers Kristensen, Gaardmand	Engelst
Mikkel Færk, Husmand	Engelst
Niels Jensen, Husmand	Engelst
Jens Sørensen, Gaardmand	Engelst
Store Jens, Husmand	Kjønsborg
Søren Kristensen, Husmand	Kjønsborg
Kristen Andersen, jordløs Hus	Debel
Anders Bom, jordløs Hus	Debel

Disse to sidste havde jeg nær glemt, og det var endda ægte gammeldags Furboere, især hvad Sproget angik, som jeg her skal give en lille Prøve af.

Forbindelse mellem Furland og Skive

Dengang var der ingen kjørende Forbindelse mellem Fursund og Skive, og Furboerne maatte tage de 4 Mil hen og 4 Mil hjem tilfods, men det regnede de Gamle ikke for Noget. Det blev gjerne sent om Aftenen, at de naaede tilbage til Branden, og naar det indtraf med Storm og Uvejr, var en saadan Fodtur jo ikke altid behagelig. Om en saadan Tur fortalte Anders Bom:

A skuld æn Ærind te Skyw, aa a tow astej i goe Ti om æ Maan. Aaa mæ'en Brøggi i de jæn Lomm aa æn bette Kukmand i den naan, trasked a di fie Mil i fem Staa'en. Hen po æ Attermeje, dængaang a sku te aa wænd æ Nies nar'æpo ijæn, bløw dæ saamøj æn faale Ræjn aa Blæst. Aa a skul søden hal go aa hink te den jæn Sij, faa æ Wind kam fræ Wæjsten, aa a skull jo nar'æpo. Dengaang a saa kom te Lænnum, da war'ed søden æn Mørk, te a hværken ku sij Wej heller Sti. Saa bokked a mæ nie aa wil kvæg atter æ Jowwer aa sij om a gik po æ Wej, mæn saa kam dær æn Hwæs aa tar'er æ Blaan, aa a mott go mæ mi baar Hue hjæm. Æ Blaan so a aller si'en. Sødden ænd den Skywtur.

Jeg skulle en ærinde til Skive, og jeg tog afsted i god tid om Morgenen. Og med en Brød i den ene lomme og en lille Kukmand i den anden, traskede jeg de fire mil i fem Staa'en.
Hen på eftermiddagen, dengang jeg skulle til at vende næsen nord på igen, blev det så meget en farlig regn og blæst. Og jeg skulle sådan halvt gå og hinke til den ene side, for at vinden kom fra vest, og jeg skulle jo nord på. Dengang jeg så kom til Lindum, da var det sådan en mørke, så jeg hverken kunne se vej eller sti. Så bukkede jeg mig ned og vil bøje hovedet efter jorden og se om jeg gik på vejen, men så kom der en stærk vindpust og tager hatten, og jeg måtte gå med min bare hoved hjem. Hatten så jeg aldrig siden. Sådan endte den Skivetur.

Saadanne Udtryk som Kwæ'eg, Hwæs og Blaan kjender de nulevende Furboere vist ikke.

Kwæ'eg : at bøje Hovedet og se til den ene Side.
Hwæs : en stærk Vindpust.
Blaan: en Hat eller Hue med stor Skygge.
Skyer kaldtes ogsaa Blaaner.

En Fortælling fra Fur.

Æ Furboer haar al si Daw kjænd hinaan hvæjæn, mæn æn Søndaa, the Folk kamm i Kjerk, bløw di møj forunnered we aa sij æn ung Mand aa en ung Konn i Furbo Dragter, aa æ Kwinner de hwisked the hinaan: "Hwæm æ de, hwæm æ de! Æ Kwinner ka jo eit thi, især nær de æ nøj Nyt thefaes. Mæn i æ Kjerk maa de jo eit gjan snak slæt saa høtt, som nær di æ hjæmm. Dæ war Ingen, dæ kjænn di hier fræmmed Folk, dæ war i Furboklejer. Saa skul di jo ha sitt atter, hor de gik hæn, nær di gik fræ Kjerk. Aa de glæmt di heller eit. Di gik mæ æ Wej nar'æpo, fobi Kappelmøl aa op i æ Bakker, aa saa bløw di hænn fo'dæm. Saa wa'dær æn gammel Pieg, dæ hied An Grøn; hun wa alti saa rask i'ed, aa hun saae: "I ka trow, the de æ Bjerrefolk op fræ Rosten, dæ haar fot løst the aa kom i Kjerk aa Nysgjerrehed".
"Naej" sejer Ma Towt, de wa en naan Pieg, "de trower a eit, for nær æ Bjerrefolk aa den Slaws kommer i Kjerk, saa wenner al ting sæ omkring, de ka I Ioes i æWies om Annette aa æ Hawmand.
A trower, æ Præjst wed bejer Beskejen. Aa de wist sæ osse æ baag atter. De wa to fornemm Folk, ung Mennesker, dæ holdt aa hinnaan, mæn eit maa faa hinnaan. Sødden guæe'ed jo saa tit. Den jen haa fo manne Pæjing, aa den aan ha fo faa. aa saa woll di Foræller, dæ haar saa møj, eit dje baan ska ha jen, dæ ingenting haar. A tøkker no, the de æ æn fejl Tankegaang, fo Pæjing ka eit gør hwæting oe. Aa nær de æ hæderle og skikkele Mennesker, dæ holle aa hinnaan, saa ska di osse læ dæm faa hinnaan. Enten di saa haa lett eller møj.

Di hier tow ung Folk haad kjæn æ Præjst paa Fur, aa haad saa løst Kongbrev, aa remmed fræ dje Hjemmen, aa fot ham the aa Wij dæm. Aa æ Præjst haad saa fot nøj Furboklejr aa pott dæm i foede the ingen skull kom baag po dæm, innen di wa færre mæ de hiel. Saa ku æ Foræller ta æbaag, fo nær di æ wied aa haar æ Papirer unnerskrøwen, saa æ de eit sødden aa fo løst ijen.

Furboerne har alle sine dage kendt hinanden hver og en, men en Søndag da folk kom i kirke, blev de meget forundrede ved at se en ung mand og en ung kone i furbodragter, og kvinderne de hviskede til hinanden: "Hvem er de, hvem er de! Kvinder kan jo ikke tie, især når der er noget nyt på færde. Men i kirken må de jo ikke gerne snakke slet så højt, som når de er hjemme. Der var ingen, der kendte de her fremmede folk, der var i furboklæder. Så skulle de jo have set efter, hvor de gik hen, når de gik fra kirke. Og det glemte de heller ikke. De gik med vejen nær på, forbi Kappelmølle og op i bakkerne, og så blev de væk fra dem. Så var der en gammel Pige, der hed Ane Grøn, hun var altid så rask i det, og hun sagde: "I kan tro, det er Bjergfolk op fra Rødstenen, de har fået lyst til at komme i kirke af nysgerrighed".
"Nej" siger Maren Toft, det var en anden pige, "det tror jeg ikke, for når Bjergfolk af den slags kommer i kirke, så vender al ting sig omkring, det kan i læse i avisen om Annette og Havmanden.

Jeg tror, præsten ved bedre besked. Og det viste sig også bagefter. De var to fornemme folk, ugen mennesker, der holdt af hinanden, men ikke måtte få hinanden, sådan går det jo så tit. Den ene har for mange penge, og den anden har for få, og så vil de forældre, der har så meget, ikke deres barn skal have en, der ingenting har. Jeg synes nu, at det er en fejl tankegang, for penge kan ikke gøre hver ting oe. Og når de er hæderlige og skikkelige mennesker, der holder af hinanden, så skal de også lade dem få hinanden. Enten de så har lidt eller meget.

De her to unge folk havde kendt præsten på Fur, og havde så løst kongebrev, og rømmet fra deres hjem, og fået ham til at vie dem. Og præsten havde så fået noget Furboklæder at putte dem i for det ingen skulle komme bag på dem, inden de var færdige med det hele, Så kunne forældrene tage æbaag, for når de er viede og har papir underskreven , så er de ikke sådan af få løst igen.

<u>En Børnefortælling fra Fur paa Furbojydsk :</u>

De wa jengaang fo manne Aar sien æn Hjowerdræng, dæ skul pas fem Foer aa æn stumphaaled Føl, dæ gik op i æ Bakker. Saa jen Daa, han sod aa aad hans Melmad aa skaar æn Støk aa hans Brøgi mæ hans bette Tælleknyw, han haad tawen Sæd po bette Jenses Hyw, da kam æ Bjerrernand, aa han wa stor aa lisse tyk, som dæn allerstøst Tøn, aa sejer the æ Dræng: "Gi mæ'n Bej aa di Brøgi, helles saa sluger a jen aa di Foer".
"Ja slug!" saa æ Dræng. Aa saa sluged æ Bjerremand jen aa æ Foer.
Saa haad han eit mer end fir Foer aa æn stomphaaled Føl tebaag. Den nejst Daa kam æ Bjerremand ijen, da han, æ Dræng, sod paa æ Hyw, aa sejer: "Gi mæ'n Bej aa di Brøgj, helles sluger a jæn aa di Foer". "Ja, slug!" saa æ Dræng. Saa haad han eit me ænd 3 Foer aa æn stumphaaled Føl tebaag.
Di næjst trej Daw gik akuraat lissedont. Æ Bjerremand sluged jen Hwædaa, saa wa dær eit ajer ænd æ Føl aa saa ham æ Dræng tilbaag. Aa dæn sjæt Daa sluged han æ Føl, mæn saa bløw han osse saa tyk, the han næjsten eit ku go. Den sy' wen Daa kam han skræwen ijen, da wa dær eit aant ænd a Dræng tebaag. "No wol a haa en Bej aa di Brøgi, helles sluger a osse dæ. "Ja slug", saa æ Dræng, aa saa sluged han æ Dræng mæ baade hans Brøgi aa hans bette Tælleknyw. Dengaang æ Dræng kam nier i æ Bjerremands Maw, sod di fem Foer aa dæn stumphaaled Føl aa krøkked sammel i Norowst Haan aa æ Maw, aa møj mørk war'ed dænier.
De jenest Lystels war, nær æ Bjerremand gaft, saa ku di si Lys, lisom i gjemmel æn Skostenspib. Mæn si kuns no: æ Dræng war eit saa møj dosk. Han haaed jo hans bette Tælleknyw, aa dæn war enda møj skarp, fo han haa'ed lig hwel æn po æn Kampsten. Aa mæ den begynd han saa aa snit Iæs paa æ Bjerremands Maw. Æ Bjerremand ga dæn jen Brøl star ænd dænaan, aa dengang æ Dræng fek saa møj Ho'el, the han ku kieg ud, saa smut æ Bjerremand om paa æ Røg aa ga æn Brøl a sæ saa stor, the de slow æn Revn i Rostensbak.
Aa saa dø han mædesaam. Saa fæk æ Dræng sprækked saa stue an Ho'el mæ hans bette Tælleknyw, the di kun begynd aa krawl ud, føst æ Hjowerdræng, saa den stumphaaled Føl aa tesist de fem Foer. De Foer, dæ wa føst kommen ind i æ Bjerremands Maw, di kam sist ud, aa di wa saa møj faale sulten, fode di ingen Føe haad fot i flier Daw, men no hog di osse idem aa æ Lyngtopper, al de di ku ork. Aa saa gik æ Hjowerdreng op aa sot sæ paa bette Jenses Hyv aa spelt en Støk for dem paa hans Hwistelpib.
Aa søden ænd den Historri.

Der var engang for mange år siden en hyrdedreng, der skulle passe fem får og en stumphalet føl, der gik oppe i bakkene. Så en dag, han sad og åd hans mellemmad og skar en stykke af hans brød med hans lille tællekniv, han havde taget sæde på Bette Jenses høj, da kom Bjergmanden, og han var stor og lige så tyk, som den allerstørste tønde, og siger til Drengen: "Giv mig en bid af dit brød, eller så sluger jeg en at dine får".
"Ja slug!" sagde drengen. Og så slugte Bjergmanden en af fårene. Så havde han ikke mere end fire får og en stumphalet føl tilbage, Den næste dag kom Bjergmanden igen,da han, drengen,sad på højen, og siger; "Giv mig en bid af dit brød, eller sluger jeg en af dine

får". "Ja, slug!" sagde drengen. Så havde han ikke mere end 3 får og en stumphalet føl tilbage.
De næste tre dage gik akkurat lige sådan. Bjergmanden slugte en hver dag, så var der ikke andre end føllet og så ham drengen tilbage. Og den sjette dag slugte han føllet, men så blev han også så tyk at han næsten ikke kunne gå. Den syvende dag kom han skræwen igen, da var der ikke andet en drengen tilbage, "Nu vil jeg have en bid at dit brød, eller sluger jeg også dig. "Ja slug", sagde drengen, og så slugte han drengen med både hans brød og hans lille tællekniv. Dengang drengen kom ned i bjergmandens mave, sad de fem får og det stumphalede føl og krøb sammen i Norowst hjørne af maven, og meget mørkt var der dernede. Det eneste lystels var, når Bjergmanden gabte, så kunne de se lys, ligesom igennem en skorstenspibe. Men se blot nu: drengen var ikke så meget dosk. Han havde jo hans lille tællekniv, og den var endda meget skarp, for han havde lige væsset den på en kampesten. Og med den begyndte han så at snitte løs på Bjergmandens mave. Bjergmanden gav da en brøl større end den anden. Og dengang drengen fik så meget hul, at han kunne kigge ud, så smuttede Bjergmanden om på ryggen og gav en brøl fra sig så stor, at det slog en revne i Rødstenen. Og så døde han med det samme. Så fik drengen sprækken så stor en hul med hans lille tællekniv, så de kunne begynde at kravle ud, først hyrdedrengen, så det stumphalede føl og til sidst de fem får. De får, der var først kommen ind i Bjergmandens mave, de kom sidst ud, og de var så meget farligt sultne, fordi de ingen føde havde fået i flere dage, men nu huggede de også i dem af lyngtopper, al hvad de kunne orke. Og så gik hyrdedrengen op og satte sig på Bette Jenses Høj og spillede en stykke for dem på sin whistelfløjte. Og sådan endte den historie.

Roste'n

I gammel Daw, da æ Ho'l i Rosten wa saa stor, the æn Mand ku krawl ind i'en, da wa dæ manne, dæ ku ha Løst the aa kom daerind; mæn dæ sku jo eit saa let Mod til. Fo hwis æ Bjerrernand wa Hjæm, wa de eit hel sikker, the di kam wal fræ'ed. Di vist, the han haad møj Guld aa Søll, aa ku di fo æn Lomful mæj hjem, wa de nok war aa ha. Mæn saa wa der engaang æn storis Kneit, dær wild wow de, nær di wild bind en Reb om hans Lyw aa træk ham tebaag, nær han gjow Tejn the dem we aa gi tre Røk i æ Snor. Han krawlt saa dærind, aa di winted atter æ Tejn fræ ham. Men de waar læng, aa dæ kam ingen Tejn. Saa bløw di kij aaed, aa begynn aa hiw i æ Reb, dæ kam nok saa willig, mæn dæ kam ingen Dræng, aa æ Reb wa brænd ower. Sin wa dæ ingen dæ prøwed de Spel. Di lo æ Bjerremand beholl hans Hus i Fred, aa de gjow di møj klog i.

Rødstenen

I gamle dag, da hullet i Rødstenen var så stor at en mand kunne kravle ind i den, da var der mange, der kunne have lyst til at komme derind, men der skulle jo ikke så lidt mod til. For hvis Bjergmanden var hjemme, var det ikke helt sikkert, at de kom vel fra det. De vidste, at han havde meget guld og sølv, og kunne de få en lommefuld med hjem, var det nok værd at have. Men så var der engang en stor knægt, der ville vove det, hvis de vilde binde en reb om hans liv og trække ham tilbage, når han gjorde tegn til dem ved at give tre ryk i snoren. Han kravlede så derind, og de ventede efter en tegn fra ham, Men det varede længe, og der kom ingen tegn.
Så blev de kede af det, og begyndte at hive i rebet. Det kom nok så villigt, men der kom ingen dreng, og rebet var brændt over.
Siden var der ingen der prøvede det spil.
De lod Bjergmanden beholde hans hus i fred, og det gjorde de meget klogt i.

Hwa Jens Bak fotald.

Ni'er på Hwirp Gaad boed manne Smaafolk, dæ eit haaed aant aa løw aa ænd Fiskeri. Imeld dæm wa dæ jen dæ hied Niels Kristian. Aa di kalt ham laang Niels Kristian, fo han wa laang, aa hans Ku'en kalt di Smaa Ane, fo hun wa bette. Niels Kristian wa sødden let aa æn Gawtyw, som wi sejer, aa wild gjaen law nøj Komærs. Jen Awten kam han hjem fræ æ Fywwer aa skul the aa ha hans Nætter. Di sku ha Kol. Smaa Ane haaed lig Øst dæm op, aa di wa møj warm. Saa sejer Niels the hans Ku'en bette Ane: "A wol lig gaa the Granda'er, mæns æ Kol swals. Niels gik saa the Granda'er, aa di kam the aa spel Kwot, aa Niels kam eit hjæm, fa'r Laant ud aa æ Næt, aa bette Ane wa gawn i Sæng aa haa'ed fot æn laang Søwn, da Niels ka'em. Saa sejer Niels lisse stel: " Æ' e Koel no swaelt?" Niels Kristian kam helles skit aa Daw. Han drownt i æ Narbræning, aa de gik sødden the. De wa om æ Winter, da han wa the Staang. Hen po æ Attermeje kan han i Tanker om, the han wild hjæm. Han taar hans Pigkjæpper aa setter sæ po hans Slæ'e aa kører løs ætter æ Land, mæn dæ wa æn Ho'el i æ Is, som han eit haa'ed laa Maerk the, aa di'er kører han i aa drowner. Sødden ænd Niels Kristian. Smaa Ane blew gywt ijen mæ'en rig Mand aa fæk de saa møj gott po hinne gammel Daw.

Hvad Jens Bak fortalte.

Nede på Hvirp Gade boede mange småfolk, der ikke havde andet at leve af end fiskeri.
Imellem dem var der en der hed Niels Kristian. Og de kaldte ham lange Niels Kristian, for hen var lang, og hans kone kaldte de små Ane, for hun var lille. Niels Kristian var sådan lidt af en gavtyv, som vi siger, og ville gerne lave noget kommers. En aften kom han hjem fra fjorden og skulle til at have hans aftensmad. De skulle have kål. Små Ane havde lige øst dem op, og de var meget varme. Så siger Niels til hans kone bette Ane: "Jeg vil lige gå til naboerne, mens kålen svaler. Niels gik så til naboerne, og de kom til at spille kort, og Niels kom ikke hjem, før langt ud på Natten, og bette Ane var gået i seng og havde fået en lang søvn, da Niels kom. Så siger Niels lige så stille: "Er kålen nu svalet?" Niels Kristian kom eller skidt af dage. Han druknede i Narbrændingen, og det gik sådan til. Det var om vinteren, da han var til stangning [Ål]. Hen på eftermiddagen kom han i tanker om, at han vilde hjem. Han tager hans pik-kæp og sætter sig på hans slæde og kører løs efter landet, men der var en hul i isen, som han ikke havde lagt mærke til, og der kører han i og drukner. Sådan endte Niles Kristian. Små Ane blev gift igen med en rig mand og fik det så meget godt på hendes gamle dage.

Hwa Son Hansen fotald.

Nils Nix bo'ed i Debel po æ Bak noren æ Katdam. Han bøgged Boed, aa saa haad han æn Lø'ed the æn Par Ky'er we æ Sij aa, saa han klaared sæ got aa tint eit saa fo Pæjing. Æ Nixnavn haa'ed han atter hans Mo'er, fo hin kalt di Ma'Nix. Hun wa gywt ajen Gaang mæ Jens-Laang. Aa no bow'ed de som Awtæjtsfolk i æ Wejsterhus. De wa jen Winter, Niels Nixes Ky'er wa bløwn luse, saa fæk han nø Rotkrud we æ Dyrlæge i Skyw aa sku tow dæm i. De koged han saa i'en Gryd aa tow'ed æ Ky'er i, aa de gik osse got nok. Han skylled osse æ Gry'ed aa ijen, mæn de haa'ed no eit wot saa gue, som de skull wær, for æ Daa atter, da di haa'ed kogt Grød i dæn saa'm Gryd the djer Awtejtsfolk, da bløw di saa møj sy'eg aa di'hæ Grød aa trow' ed, the di skul dø mædesaa'em. Mæn saa fæk di tylled no sød Mjælk i dem, aa de hjalp, saa di kam øwer'ed. Aa Ma'Nix aa Jens-Laang di løwed i manne Aar dieratter. De haa'ed jo eit wot Niels Nix's Mjenning, the han wil fogi hans gammel Mo'r aa hans Stefaar; mæn de wa'en Fejl aa kog Grød i'en Gry'ed, the dæ haa'ed wot Rotkrudwond i æ Daa far.

Nils Nix wa goe the aa bøg boed, fo han wa æn akuraat Mand aa lawed al ting wal, aa dæ wa Orden i hans Sager. Men jengang haaed han iliwal glemt hans Wærktøj i æ Bo'ed om æ Awten, da han skul ind aa ha hans Nætter, saa de bløw legind.

Han gik i Sæng aa tent eit po æ Wærktøj, dæ laa i æ Boed. We Minnesti wogner Niels Nix we aa høe æn faale Spetakkel ud we æ Bo'ed mæ hammeren aa sawen aa pikken, aa de ly'ed akuraat Jissedan, som nær han se'el sto aa arbed we æ Bo'ed. Saa kam han føst i Tanker om, the han haa'ed glemt hans Wærktøj i æ Bo'ed, aa de wa æ Nisser aa Bjerrefolk, dæ wa paa Spel. Si'en den Ti ku han how aa sammel hans Wærktøj ind om æ Awten. Niels Nix haa'ed hans Mark ud po Stisager, aa di'er bøgged han sinhen ud aa fløtted dier'ud. Mæn æ Landbrug wa han eit saa klog po som æ Boedbøggeri.

Da han wa kommen ud po Stisager aa bo, tøt han, the han haa'ed saa laant the æ Hi'e, aa Lyng ku di eit got undwær the aa tænd we. Saa spu'er han Son-Gravsen i Masby, om de eit ku gaa an aa saa æn Ager mæ Lyng, saa haa'ed han de saa næm we æ Haand.
Son-Gravsen su'er ham sødden: "Blyw no ennele eit tobele po di gammel Daw aa gi dæ the aa saa Lyng paa Stisager, de bæjst Jower po Furland, de taa'r omkring we firetyw i Taxion. Aa Lyng ka eit engaang grow i de fe'd Mold. Saa saa'ed Niels Nix Rø'-smærer (Rødkløver) istej fo Lyng. Aa da di sto i Blomst mæ all dje røe Kuller, da tøt Niels osse, the de wa bejer end Lyng. Aa hans Ky'er tøt osse, de wa bejer end Lyng, fo de æ ingen Slaws æ Ky'er holler saa møj o'e som æ røe Smærer.

I gammel Daw haa'ed dæ wot slæ'm mæ Spøgeri om æ Nætter ud po Stisager, men si'n Folk ka'm the aa bøg aa dær'ud, haar wi eit høt nøj the the'ed.

Hvad Søren Hansen fortalte.

Niels Nix boede i Debel på en bakke nord for Kattedammen. Han byggede både, og så havde han en Lø'ed til en par køer ved siden af, så han klarede sig godt og tjente ikke så få penge.
Nix-navnet havde han efter hans mor, for hende kaldte de Maren Nix. Hun var gift anden gang med Jens-Lång. Og nu boede de som aftægtsfolk i Vesterhus.
Det var en vinter, Niels Nixes køer var blevet lusede, så fik han noget rottekrudt ved dyrlægen i Skive og skulle smøre dem i. Det kogte han så i en gryde og smurte køerne i, og det gik også godt nok. Han skyllede også gryden igen, men det havde nu ikke været så godt, som det skulle være, for dagen efter, da de havde kogt grød i den samme gryde til deres aftægtsfolk, da blev de så meget syge af denne her grød og troede, at de skulle dø med det samme.
Men så fik de hældt noget sødmælk i dem, og det hjalp, så de kom over det. Og Maren Nix og Jens-Lång de leved i mange år derefter.

Det havde jo ikke været Niels Nix's mening, at han ville forgive hans gamle mor og hans stedfar; men det var en fejl at koge grød i en gryde, der havde været Rottekrudt-vand i den der før.

Niels Nix var god til at bygge både, for han var en akkurat mand og lavede alting vel, og der var orden i hans sager. Men engang havde han alligevel glemt hans værktøj i båden om aftenen, da han skulle ind og have hans aftensmad, så de blev liggende. Han gik i seng og tænkte ikke på værktøjet, der lå i båden. Ved midnatstid vågner Niels Nix ved at høre en farlig spektakel ude ved båden med hammeren og saven og pikken, og det lyder akkurat ligedan, som når han selv stod og arbejdede ved båden. Så kom han først i tanker om, at han havde glemt hans værktøj i båden, og det var Nisserne og Bjergfolk, der var på spil. Siden den tid kunne han huske at samle hans værktøj ind om aftenen.

Niels Nix havde hans mark ud på Stigsager, og der byggede han sidenhen ud og flyttede derud. Men landbruget var han ikke så klog på som på bådebyggeriet. Da han var kommet ud på Stisager at bo, syntes han, at han havde så langt til heden, og lyng kunne de ikke godt undvære til at tænde ved. Så spurgte han Søren Graversen i Madsby, om det ikke kunne gå an at så en ager med lyng, så havde han de så nemt ved hånden. Søren Graversen svarede ham sådan: "Bliv nu endelig ikke tåbelig på dine gamle dage og giv dig til at så lyng på Stisager, det bedste jord på Furland, de tager omkring ved firetyve i taxation. Og lyngen kan ikke engang gro i den fede muld.

Så sådede Niels Nix Rød-smærer (rødkløver) i stedet for lyng. Og da de stod i blomst med alle de røde klaser, da syntes Niels også, at det var bedre end lyng. Og hans køer syntes også, at det var bedre end lyng, for der er ingen slags køer holder så meget af som de Røde Smærer.

I gamle dage havde det været slemt med spøgeri om natten ude på Stisager, men siden folk kom til at bygge derude, har vi ikke hørt noget til det.

Hwa Jens Kristjans Ko'n i Debel, Magret, fotald:

Dengang Frederik den Sywen aa Grewin Daner wa i besøgels po Fur, da wa a klej ud som Bruj, mæ Brujkrown po mi Hu'e. Æ Brujkrown kalt vi helles "æn Walk". Aa saa wa tow Pigger klej ud som Brujpiggere. De wa jo fo'e aa wi'es den gammel Furbo Hywtisdragt fo di Kongelig. Den gammel Furbodragt wa denti eit gawn aa Mo'ed ino, men de waar eit Iæng dierætter, innen de ong Pigger begyn aa skywt om. Wi skul samles mæ di Kongelig i æ Daal op we Rosten, aa dier wa Iawed tow Hyw, the wi sku dans owen æpo. Dæ bløw eit manne Furbower hjæm den Daa. Di saa saa glaa'e og fonywed ud, baade Frederik og hans Ko'en, aa dæ wa ingen Stuerhi'ed. Di snakked mæ wos aa spur ud aa Iow aa hwa wi fotald dem. Kongen ga mæ'en Spesi aa spur, om a haa'ed nu'er aa gjem den wej. A saa nej, aa a trower heller ingen a haa'ed. Di fæk Røspætter the djer Unnen, aa daem ro'est Frederik, men di wa osse kommen li'eg fræ æ Fywer, saa di wa baade frisk aa gu'e. Aa de wa eit di minst, the æ Fisker haa'ed town fræ the Kongen. Den ælst aa æ Furbor dengaang, de wa "Bette Brink". Han haa'ed wot mæj i æ Krij attenhunneraajen, da di slaast mæ æ Engelænner i æ Su'en udenfo'er Kjøbenhawn.

Han haa'ed dejted en Wies i de hi'er Anledning, aa den begyn sødden:

> Thi Dagen war stor, mærkværdig i Nor,
> Hvor maa den Furbo sig bramme.

Ham Bette Brink haa'ed Kongen en Iaang Snak mæj. Aa han haa'ed jo osse opløwed møj aa ku fote'el om. Ja de wa no en skjøn Daa; de wa mild Sommerwejer aa Solskin, aa jen saa eit aant end Smil øwer det hi'el baade øwer Kong aa Folk.
Grewin Daner saa the'mæ, the hun ku ønsk aa eje sødden æn Brujsmøk. De wa mi Walk, hun me'ent. De saa a ejt nøj til, fo de wa eit engaang mi'nejen, de wa en'naan de haad lænt mæ'en. Dæ bløw se'en send jen øwer the hin, aa den ska ka si'es i en Museum derøwer. Kong Frederik indrissed hans Navn i Rosten, aa dier staar'en Ino, hwis den eit æ growed atter mæ Mo'es. Den Daa bløw dæ snakked læng om paa Furland.

Hvad Jens Kristjans Kone i Debel, Magret, fortalte:

Dengang Frederik den syvende og Grevinde Danner var på besøg på Fur, da var jeg klædt ud som brud, med brudekrone på min hue. Brudekronen kaldte vi eller "en Walk". Og så var to piger klædt ud som brudepiger. Det var jo for at vise den gamle Furbo højtidsdragt for de kongelige. Den gamle furbodragt var den tid ikke gået af mode endnu, men det var ikke længe derefter, inden de ung piger begyndte at skifte om. Vi skulle samles med de kongelige i dalen oppe ved Rødstenen, og der var lavet to høje, vi skulle danse oven på. Der blev ikke mange Furboerne hjemme den dag. De så så glade og fornøjede ud, både Frederik og hans kone, og der var ingen storhed. De snakkede med os og spurgte ud og lo af hvad vi fortalte dem. Kongen gav mig en Speciedaler og spurgte, om jeg havde nu'er at gemme den væk. Jeg sagde nej, og jeg tror heller ingen jeg havde. De fik rødspætter til deres middag og dem roste Frederik, men de vare også kommet lige fra fjorden, så de var både friske og gode. Og de var ikke de mindste, som fiskeren havde taget fra til Kongen. Den ældste af furboerne dengang, det var "Bette Brink". Han havde været med i krigen i attenhundrede og en, da de slåssede med englænderne i søen udenfor København.

Han havde digtet en vise i den her anledning, og den begyndte sådan:

> Thi Dagen var stor, mærkværdig i Nord,
> Hvor må den Furbo sig bramme. (Tage sig flot ud)

Ham Bette Brink havde kongen en lang snak med. Og han havde jo også oplevet meget at kunne fortælle om. Ja det var nu en skøn dag; det var mildt sommervejr og solskin, og en så ikke andet end smil over det hele både over konge og folk.
Grevinde Danner sagde tilmed, at hun kunne ønske at eje sådan en brudesmykke, De var min Walk, hun mente.
Det sagde jeg ikke noget til, for det var ikke engang min egen, det var en anden der havde lånt mig en.
Der blev siden sendt en over til hende, og den skal kunne ses i en Museum derover. Kong Frederik indridsede hans navn i Rødstenen, og der står den endnu, hvis den ikke er groet efter med mos.
Den dag blev der snakket længe om på Furland.

Saadan omtrent lød Ane Margretes Fortælling om den store Begivenhed, da Kongen besøgte Furboerne, en Begivenhed, som vist ikke havde sket før, at en Konge besøgte Fur og holdt Fest og Sammenkomst med Furboerne ved Rødstenen. Ane Margretes Fortælling tyder paa, at Festen har været vellykket i alle Maader, og Konge og Folk lige veltilfredse. Kong Frederiks ligefremhed maa have vundet Furboerne, der ikke var vant til at krybe og bukke, men alligevel havde naturlig Begavelse til at optræde over for den jævne og ligefremme Kong Frederik den

7de. Der maa ved Mødet mellem Kongen og Furboerne have hersket en egen naturlig og fornøjelig Tone, og Passiaren har vist været lun og munter. Jeg kjender ikke Datoen for Kong Frederiks Besøg paa Fur. Det burde være en Mindedag for Furboerne. Det er nu (1924) omkring 70 Aar siden, Frederik den 7de besøgte Fur. Da var alting paa Øen i gammeldags Skikkelse, som det havde været maaske i Aarhundreder. Det mest seværdige var Lyngbakkerne med de lange Rækker af Oldtidsgravhøje. Gaarde og Huse var gamle med lerklinede Vægge og Straatag og med en lille inddiget Kaalgaard i stedet for Have. Der var blevet nøgen og bart paa Øen, da Skovene var opbrugt og forsvundet. Men efter 3-aars Krigen 1848-49-50 med de opadgaaende Tider, begyndte enkelte at nedrive de gamle, faldefærdige Bygninger og opføre nye og bedre med Grundmur af brændte Sten. Samtidig begyndte Interessen at vaagne for Beplantning og Haveanlæg. Det gik jo smaat til at begynde med. Folk havde ingen Kjendskab til Beplantning og Haveanlæg, og Træer og Buske groede efter med Senegræs. Men der var nogle enkelte Foregangsmænd, der holdt deres Have og Beplantning i nogenlunde Orden, saa Interesse for Plantning blev vakt hos andre.

Af disse 14 Foregangsmænd kan jeg nævne Kruse i Nederby, der foruden sit Haveanlæg var den første, der begyndte at plante i Bakkerne, Kresten Sohn, Niels Hansen og Niels i Madsbadgaard i Madsbad, Jens Ladegaard, Lærer Pedersen og Mikkel Mikkelsen i Debel. Gjennem disse 70 Aar er der nu anlagt en Have ved hver Gaard og Hus, og nu forstaar Folk, at Haven skal passes, saavel som Marken, hvis man skal have Fornøjelse og Glæde af den.

Hvem, der vil se Fur i al sin Herlighed, maa en klar Sommerdag gaa op paa lille Jenses Høj, (den er heldigvis fredlyst, saa den forsvinder ikke som saa mange af de andre Høje), det højeste Punkt paa Fur. Der er en Udsigt, som ikke findes Mage til mange Steder. Nede mod Syd ligger den tættest bebyggede Del af Fur smukt og venligt. Langs Kirkevejen gjennem Madsbad og Nederby ligger Bygning ved Bygning, Have ved Have og smaa Plantager nærmest op imod Bakkerne. Syd for Kirkevejen ligger de fede Muldjorder med frodige Kløvermarker og bølgende Kornagre, og op i Landskabet mod sydøst knejser Furs hvidlige, slanke højtidelige Kirke. Mod Nord ligger Bakkerne hulter til bulter mellem hinanden. Disse Bakker, som forhen var lyngklædte, er nu taget under Kultur, og paa Bakkefladerne ses frodige Korn- og Græsagre. Paa de stejle Bakkesider, hvor Ploven ej kan gaa, er plantet Fyr og Gran. Og om alt dette, den smukke blaa Limfjord, og over Fjorden ser man milevidt i alle Retninger over Vand og Land.

Marianes Willads.

Jeg mindes ham fra min Drengetid, han var 5 Aar ældre end min Drengeperson, men han var aandsvag, eller som Folk sagde : "Han er ikke rigtig klog". Og han skulde altid holdes for Nar, selv af de mindre Børn. Hans Mor Mariane boede i en lille Hytte paa Pikhede. Hun var ingen blid Kvinde, og det var den almindelige Mening, at hun ved at prygle Willads havde svækket hans Forstand. Willads blev trods de mange Prygl stor og stærk. Og det Arbejde, han forstod sig paa, udførte han til Arbejdsgiverens Tilfredshed. Han var, som de sagde, "knokkelstærk" og kom til det grovere Arbejde. Mergelarbejde om Sommeren og Tærskning i Laden om Vinteren. For sit Arbejde fik han Kosten og en mindre Dagløn. Pengene, han tjente, gjemte han, og da han næsten ingen brugte, hverken til Beklædning eller andre Fornødenheder, samlede han sig efterhaanden en lille Kapital.
I Aaret 1863 blev Willads 22 Aar, og om Efteraaret skulde han møde til "Sessionen" i Skive. Det var han ikke ked af, han vilde gjerne tjene Kongen, som han sagde. Lægdsmanden fra Fur vilde have ham gjort udygtig og forklarede for Udskrivningschefen, at Willads ikke var normal, men der var Udsigt til Krig, og der blev ikke mange kasseret. Willads blev spurgt, om han kunde kjøre et Par Heste. "A haar kø'er æ Mærgelwogn paa Aagaardsholm æ he'el Sommer", sagde Willads. "Det bliver ikke Mergelvogne, du kommer til at kjøre, men kan du kjøre et Par Heste, kan du blive Træinkudsk, og disse bliver der nok ogsaa Brug for", blev der sagt. Og Willads blev taget til Træinkudsk og blev indkaldt til at møde i Fredericia, da Krigen udbrød. Og Willads var glad for den store Ære at komme i Kongens Tjeneste. To af hans Breve, som han skrev til hans Moder, kjender jeg Indholdet af. Den første Skrivelse lød paa stor Tilfredshed med Tjenesten, og at han fik 4 Skilling om Dagen extra, fordi han gik i sine egne Klæder. Da Krigen udbrød, manglede der Beklædning til de mange indkaldte Soldater, og de, der gik i deres egne Klæder, fik saa en lille Godtgjørelse derfor. Det var noget for Willads; thi han kjendte af Erfaring, at de mange Smaaskillinger kunde blive til meget i Tidens Løb.
Det andet Brev var kort og godt og lød saaledes: "Kjære Moder! Jeg har været syg, meget syg, men er nu bleven frisk, meget frisk. Gud bevare Kongen. Ende. Willads".
Efter Fredsslutningen kom Willads hjem og optog sin vante Gjerning. Han var sluppet uskadt gjennem Krigen, og havde sikkert udfyldt sin Post som Træinkudsk lige saa godt, som da han kjørte Mergelvognen. Han kunde faa nok at bestille ved grovere Arbejde og sled fra tidlig Morgen til sen Aften. Daglønnen var nu bleven lidt højere, og Willads, der var meget nøjsom, samlede sig efter en Del Aars Forløb en lille Kapital, hvorfor han kjøbte nogle Tønder Land Kjær og Hede, beliggende mellem Thorum og Junget i Salling. Nu vilde Willads være Landmand og arbejde for sig selv. Han fik bygget et Hus paa Grunden. Taget til Tækning tiggede han hos Gaardmændene deromkring og bar Halmen hjem paa sin Ryg, undertiden over ¼ mil at gaa. Det betød ikke noget for Willads; thi det var jo ren Fortjeneste.

Nu havde Willads Hus og Hjem, men nu manglede han en Kone. Ogsaa heri blev han hjulpet tilrette og blev anvist Boel Maage, en gammel Pige, der ikke overgik Willads i Aandsevner og stod paa samme Kulturtrin som han.

Boel Maage indgik ogsaa paa, at følge Willads gjennem Livet og dele godt og ondt med ham. Og saa blev de Mand og Kone.